

VI KAN BÄTTRE ÄN SÅ

**Värdet av en god lärare ur ett socialt
investeringsperspektiv**

Ingvar Nilsson & Eva Nilsson Lundmark/OFUS

i.nilsson@seeab.se&eva.lundmark@krutab.se

2014-07-25

1. SAMMANFATTNING

Nasse blev så förtjust vid tanken på att vara Användbar att han alldeles glömde bort tanken på att vara rädd. Han kunde knappt sitta stilla, så ivrig var han att bli Användbar genast.

I den svenska samhällsdebatten har skolan och skolresultat stått i fokus under några år. Det finns en betydande oro över kunskapsnivån i den svenska skolan och hur denna tycks försämrats. En än större oro finns kring den stora andelen unga som misslyckas i skolan och går direkt från skolan till ett mer eller mindre permanent utanförskap.

Denna rapport sätter fokus på vad det kostar samhället när skolan misslyckas med att lotsa in unga i vuxenlivet varav en viktig del är att hitta sin roll på arbetsmarknaden. En bister sanning tycks gälla – misslyckanden i skolan leder med stor sannolikhet till misslyckanden i arbetslivet. Och i skolan har läraren en central roll. Man skulle kunna säga att den genomsnittliga läraren under sitt yrkesliv förvaltar en social investering i form av vad vi ekonomer kallar humankapital - och vad de flesta andra kallar barn och unga - för cirka 150 Mkr. Vårdar vi verkligen denna investering på det sätt vi skulle vårda en annan investering eller är den krassa verkligheten att vi är bättre på att ta hand om vårt fysiska kapital än de människor som lever i vårt samhälle.

En årskull består av upp emot 110.000 barn i Sverige. Cirka 13.000 av dem eller knappt 12 % vare sig arbetar eller studerar några år efter det att de slutat gymnasiet. Samhället har investerat cirka 47 miljarder kronor i dessa unga i form av föräldraförsäkring, förskola, skola samt familjens kostnader för deras uppväxt. Om denna grupp på 13.000 unga i en årskull kvarstår livslångt i utanförskap blir den totala prislappen för detta ytterligare cirka 155 miljarder kronor. Är det mycket pengar? Är det ett stort eller litet problem – mänskligt och ekonomiskt? Låt oss jämföra med en annan betydande investering i samhället man idag diskuterar – investeringar i ny tåginfrastruktur för hela Sverige. Man diskuterar då belopp på mellan 100 och 200 miljarder kronor. Det motsvarar de långsiktiga förlusterna av dagens utanförskap för en enda årskull unga. Vad är det då som är det stora problemet?

Att vi misslyckas i skolan beror inte nödvändigtvis på resursbrist. Tillgången på resurser i den svenska skolan är god. Det handlar kanske mer om hur vi använder oss av denna resurs. Att satsa på att fler ska lyckas i skolan kan knappast ses som en samhällskostnad det borde rimligtvis ses som en social investering – en investering som i de flesta fall ger en utomordentligt hög avkastning.

En ung människa som till följd av ett skolmisslyckande träder in i arbetslivet fem år senare än sina kamrater kommer att kosta samhället cirka 2,3 Mkr. Leder detta dessutom till en viss men måttlig psykisk ohälsa under denna period stiger samhällskostnaden till strax över 3 Mkr.

Om en ung människa till följd av att skolan inte lyckas fånga upp hens särbegåvning kommer ut i arbetslivet med sämre betyg och sämre karriärmjöligheter kan detta i ett livslångt perspektiv leda till samhällsförluster på upp emot 1,9 Mkr. Om detta leder till sådan frustration hos hen så att psykisk och somatisk ohälsa utveckla stiger samhällskostnaden till knappt 2,5 Mkr.

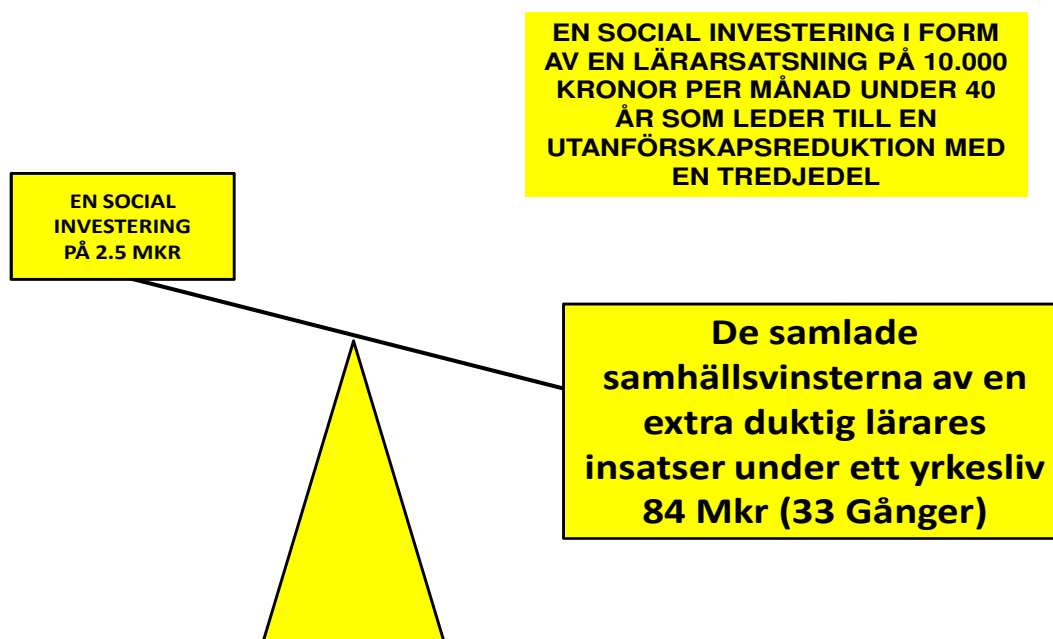
Lärarens roll i det moderna kunskapssamhället är både viktig och svår. Kanske ställer vi för stora förhoppningar till och lägger för höga krav på läraren då det gäller att hantera samhällets alla mer eller mindre motstridiga krav utan att samtidigt ge förutsättningar för att lyckas.

Idag är resultatet efter en genomsnittlig lärares skolkarriär att 17 elever hamnat i ett mer eller mindre livslångt utanförskap. Prislappen för detta uppgår till nästan 260 Mk. Om vi leker med tanken att detta

skulle kunna gå att reducera med en tredjedel är den långsiktiga samhällsvinsten cirka 86 Mkr varav den kommunala vinsten uppgår till cirka 16 Mkr.

Det har diskuterats mycket hur man ska kunna stärka skolan och därmed förbättra skolresultaten. En del av detta har handlat om att investera mer i läraren och dennes förutsättningar att göra ett bra jobb. I sin mest enkla (och kanske populistiska) form handlar det om att höja lärarlönerna dramatiskt – en åtgärd som sannolikt ger effekter först på lång sikt genom att attrahera högkvalificerade människor till läraryrket. Vi har idag de lärare vi har. Men det finns andra åtgärder allt från kompetensutveckling, mentorskap och tekniska hjälpmedel till att skapa möjligheter till forskning osv. Vi har undersökt vilka effekter som skulle kunna tänkas uppstå om man gjorde en social investering på 10 000 kronor per månad i form av ökade lärarkostnader (oavsett till vad de skulle användas) under en lärares hela yrkesliv – 40 år. Totalkostnaden för detta (diskonterat till nuvärde med 4 %) uppgår till cirka 2,5 Mkr.

Om denna investering skulle leda till att reducerade utanförskapet bland denne genomsnittslärares elever med en tredjedel uppgår den långsiktiga samhällsvinsten till 84 Mkr eller 33 gånger den ursprungliga investeringskostnaden. För kommunens del skulle en sådan effekt leda till att man fick tillbaka 13 Mkr eller fem gånger pengarna.

Nu kan man ju aldrig veta vad en investering av detta slag leder till för effekter därför har vi i en känslighetsanalys tittat på vad som händerom den enda effekten av hela denna investering är att man fångar upp en av dessa 17 potentiella utanförskapsmänniskor under skoltiden. Samhällsvinsten av detta är cirka 12 Mkr och för kommunens del får man – med viss marginal - tillbaka hela investeringskostnaden på cirka 2,5 Mkr.

Slutsatsen är tämligen enkel och tydlig; att låta skeendet fortsätta i skolvärlden som idag är inte bara mänskligt utan även strikt ekonomiskt en utomordentlig dålig affär. Man kan också se att även utomordentlig stora investeringar som 10 000 kronor per månad under en hel lärarkarriär endast behöver leda till mycket måttliga resultat för att betala sig och vid rimliga framgångsnivåer är det utomordentligt lönsamt. Förutsättningarna för detta är att man anlägger ett långsiktigt socialt investeringsperspektiv på frågan och uthålligt driver linjen att varje ung människa har rätt att lyckas i skolan för att därefter ta sig in i arbetslivet, och att detta till stor del är eller i varje fall borde vara skolans uppdrag.

2. INLEDNING

I den svenska samhällsdebatten har skolan och skolresultat stått i fokus under några år. Det finns en betydande oro över kunskapsnivån i den svenska skolan och hur denna tycks försämrats. En än större oro finns kring den stora andelen unga som misslyckas i skolan och går direkt från skolan till ett mer eller mindre permanent utanförskap.

Denna rapport sätter fokus på vad det kostar samhället när skolan misslyckas med att lotsa in unga i vuxenlivet varav en viktig del är att hitta sin roll på arbetsmarknaden.

Rapporten inleds med en diskussion kring kopplingen mellan skolresultat och möjligheten att lyckas i arbetslivet. Därefter beskriver vi vad skolmisslyckanden som kan leda till arbetslivsmisslyckanden kostar oss i samhället. Den tredje delen handlar om hur man kan sätta någon form av ekonomiskt värde på en god lärare, som med goda arbetsinsatser förmår reducera ungas utanförskap. Kring denna viktiga fråga anlägger vi ett socialt investeringsperspektiv och ställer oss frågan; Vad är en bra lärare värd?

Naturligtvis är inte pengar det enda eller kanske ens det viktigaste sättet att beskriva och värdera arbetet i skolan. Men denna rapport har en socioekonomisk utgångspunkt och ställer de lite provocerande frågorna; Vad kostar en elevs skolmisslyckande och omvänt, vad är en bra lärare värd?

3. MISSLYCKANDEN I SKOLA OCH ARBETSLIV

3.1 Skolmisslyckanden

Skolan har en central roll i samhället. De flesta unga tillbringar 15 av sina första 20 år i någon form av skola (förskola 3 år, grundskola 9 år, gymnasieskola 3 år = 15 år). Samhället investerar betydande resurser i detta. 15 års kostnader för förskola och skolpeng kostar i de flesta kommuner en bra bit över en miljon kronor. Skolan är också den plats där vi – i de allra flesta fall - investerar mest resurser i våra medborgare. Investeringar i det vi ekonomer kallar humankapital. Vad får vi då ut av detta?

En årskull barn utgör ungefär 100 000 – 110 000 individer. Det finns idag en sorts underförstådd förväntan i samhället om att alla unga ska genomgå gymnasieskolan med godkända betyg. Dessa gymnasiebetyg utgör en sorts inträdesbiljett på arbetsmarknaden.

Verkligheten ser dock lite annorlunda ut. Med vissa intervall genomför Sveriges Kommuner och landsting (SKL) så kallade öppna jämförelser kring skolresultat. Vid genomgången 2010 fann man att mellan 20 % och 25 % av alla unga misslyckas med att fullgöra sin gymnasieutbildning på tre eller fyra år¹.

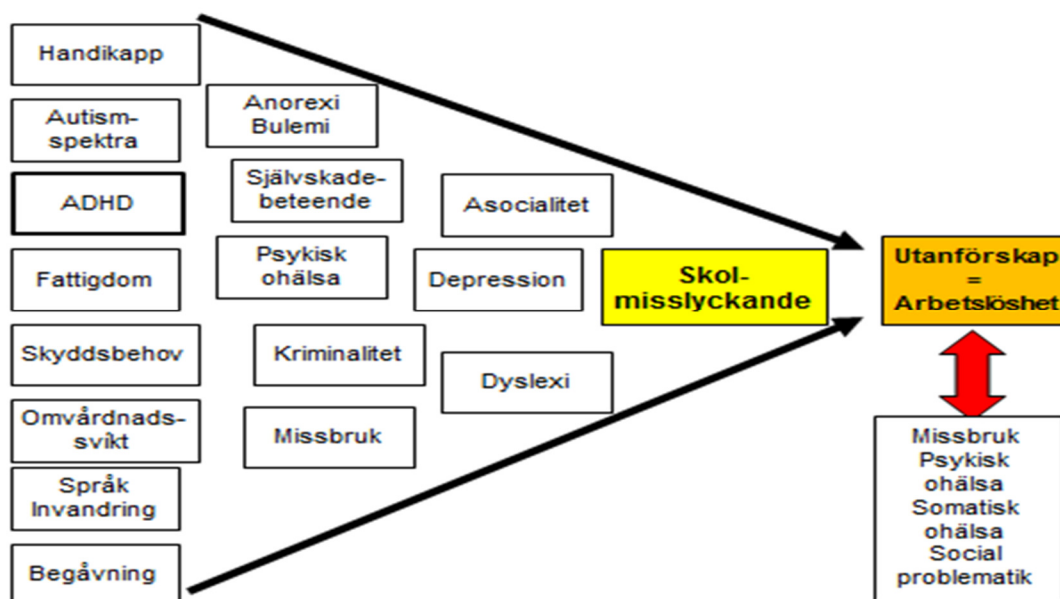
Man fann också att två år efter avslutad gymnasieutbildning var det knappt 30 % som vare sig arbetade eller studerade. SKL har också låtit göra en totalundersökning av en hel årskull unga födda 1981 där man gått vidare med denna fråga. I denna studie fann man att 95 % av alla unga i årskullen påbörjar gymnasiestudier. Och i likhet med de öppna jämförelserna fann man att 27 % saknade slutbetyg vid 20 års ålder. Men vad som var än mer anmärkningsvärt var att 13 % av dem varken

¹ SKL öppna jämförelser 2010

arbetar eller studerar vid 24 års ålder². Likartade slutsatser dras också i den statliga utredningen ”Unga som varken arbetar eller studerar”³.

Ungdomsstyrelsen har inom ramen för projektet Themegroup Youth tagit reda på vad de unga som varken studerar eller arbetar gör. Man fann att den andel unga i ålderintervallet 20-25 år som varken arbetar eller studerar är 11,9 % år 2007 eller 11 000 – 12 000 unga per årskull eller totalt sett 81800 för dessa sex årskullar. Andelen har dessutom ökat mellan 2007 och 2008⁴.

Brutalt formulerat skulle skolan (vid sidan av misslyckandena i integrationspolitiken) kunna beskrivas som en huvudleverantör av utanförskap i samhället. Man skulle kunna säga att dagens skolmisslyckanden är en sorts måttstock på framtidens utanförskap på arbetsmarknaden och därmed delvis också ett utanförskap i samhället i stort.

Orsakerna bakom detta misslyckande i skolan kan vara många. Det kan handla om allt från brist på stödjande hemmiljöer, via språkproblem, till någon form av kognitiv funktionsnedsättning eller en neuropsykiatrisk problematik. Konsekvenserna blir ofta att man först misslyckas i grundskolan och därefter i gymnasieskolan. Vilket i sin tur leder till betydande effekter i framtiden, både på arbetsmarknaden och vad avser framtida hälsa och livskvalitet. Så här säger socialstyrelsen i sin sociala rapport 2010.

”Även efter justeringar för andra bakgrundsfaktorer är socioekonomisk bakgrund kvarstår de kraftigt förhöjda riskerna för psykosociala problem bland unga vuxna med låga grundskolebetyg. Barn med låga betyg från årskurs 9 har närmast extrema överrisker för en del utfall. Allvarlig kriminalitet bland kvinnor och män är exempelvis 15 respektive 11 gånger så vanligt bland dem med låga betyg jämfört med dem med medelbetyg eller höga betyg när analysen justeras för bara födelseår. När man även tar hänsyn till övriga bakgrundsfaktorer sjunker överriskerna något, men de är fortfarande tio respektive åttafaldiga.”⁵

² SKL, födda 1981; 95-27-13, 2009

³ SOU 2013:74

⁴ Temagruppen unga i arbetslivet, Unga som varken arbetar eller studerar, Ungdomsstyrelsen, 2011, sid 15

⁵ Social Rapport, 2010, kap 7, sid 239, Socialstyrelsen

Men variationerna i detta förlopp mellan olika skolor, olika stadsdelar, och olika kommuner är betydande. I en studie genomförd i Stockholms stad 2013 har man tittat på skillnaden mellan stadens genomsnitt och olika områden i staden. Utifrån tre variabler, arbetslöshet, andelen personer med ekonomiskt bistånd och behörighet till gymnasieskolan⁶. Just samvariationen mellan dessa tre variabler är extra intressant eftersom dagens skolmisslyckanden så ofta blir framtidens arbetslöshet och försörjningsberoende. Man fann då att skillnaden mellan stadens mest framgångsrika delar (Östermalm) och det minst framgångsrika området (Rinkeby-Kista) uppgår till 20 procentenheter. Dessa siffror avser genomsnittet för hela stadsdelområdet. Men inom dessa stadsdelområden finns stora variationer som döljs även här. Så här säger man i rapporten om detta;

”Som ett exempel på skillnader inom stadsdelområden som geografiskt ligger nära varandra men uppvisar stora skillnader, kan vi jämföra stadsdelarna Grimsta respektive Kälvesta som ligger i Hässelby-Vällingby. I stadsdelen Grimsta har endast 69,6 procent av eleverna i årskurs nio behörighet till gymnasieskolan. I Grimsta ligger arbetslösheten på 6,3 procent och 6,9 procent får ekonomiskt bistånd. Tar man istället bilen nio minuter söderut till stadsdelen Kälvesta har samtliga elever i årskurs nio behörighet till gymnasiet. Arbetslösheten ligger på 1,9 procent och 0,3 procent av populationen får ekonomiskt bistånd.”

Ett annat exempel är stadsdelområdet Spånga - Tensta med 38 000 invånare. Det består av sex stadsdelar Enbart en av de redovisade stadsdelarna ligger under Stockholmsnittet gällande behörighet till gymnasiet. Men här är problemen desto större. Stadsdelen Tensta har inte bara det lägsta resultatet i stadsdelen, man har det lägsta genomsnittet i hela Stockholm. Nästan var tredje elev i Tensta saknar behörighet till gymnasiet.

Stadsdelområdet i sin helhet har en behörighet som ligger under snittet för Stockholms stad. Endast 80,9 procent av eleverna i årskurs nio har behörighet till gymnasiet i Spånga-Tensta, jämfört med Stockholmsnittet som ligger på 89,4 procent. I stadsdelområdet Sundby är samtliga elever som gått ut årskurs nio behöriga till gymnasiet. Sundby har en låg arbetslöshet på 2,9 procent. Dessutom får bara 1,6 procent av de där boende ekonomiskt bistånd. Tensta är Sundbys raka motsats. I Tensta, 10 minuters bilväg därifrån, är endast 68,3 procent av eleverna behöriga till gymnasiet och arbetslösheten är 9,5 procent bland invånarna. Samtidigt får 17,6 procent av Tenstaborna ekonomiskt bistånd. Det skiljer alltså 31,7 procentenheter i gymnasiebehörighet mellan Sundby och Tensta.

Dessa mycket stora skillnader i nivån på skolmisslyckanden mellan näraliggande stadsdelar väcker onekligen frågan om det handlar om en skola för alla eller en skola för vissa. Även Pisaundersökningen publicerad i december 2013 visar att bland de fallande skolresultaten är det resultaten för de som lyckas sämst i skolan som faller mest, både på skolnivå och på elevnivå. I all synnerhet gäller detta de unga männen. så här formulerar sig några av ansvariga för den svenska Pisaundersökningen.

”Den ökade spridningen mellan elever och skolor i Sverige samt kunskapsrasen för lågpresterande elever indikerar en tilltagande segregation. Mycket tyder på att skolsystemet sorterar eleverna och här kommer det fria skolvalet in.”⁷

I förlängningen kan man utan större ansträngning ur dessa siffror dra sannolika slutsatser om framtidens kostnader för utanförskap och försörjning. Men det väcker också frågor om hur normalitetsbegreppet ser ut i en stadsdel där var tredje elev tidigt i livet får en dålig prognos kring sitt framtida liv. Föga förvånande är det ofta i just de stadsdelar där skolresultaten är extra låga som man gång på gång får uppleva bilbränder, upplopp, stenkastning på bussar och polis och andra kollektiva

⁶ Carl Dahlström, Vi bryter segregationen, 2013

⁷ Oskarsson & Karlsson, SVD Brännpunkt, 23 december 2013

destruktiva mönster. Kanske unga människors kollektiva reaktion på att tidigt i livet uppfatta sig själva som outsiders och losers.

Detta väcker ju den ständigt aktuella frågan om resursbrist eller inte i skolan. När unga får problem i skolan kan detta bero antingen på faktorer hos eleven och andra bakomliggande orsaker eller på skolans förmåga att härbärgera, hantera och lösa de problem som uppstår. Den ständiga frågan blir – beror det på individen eller samhället?

3.2 Härbärgeringsförmågans värde

Det är naturligtvis så att det i skolan alltid kommer att finnas elever med större eller mindre svårigheter som, oavsett problemens art och orsaker, inte kan tillgodogöra sig undervisning och som en följd av detta misslyckas i en eller annan form. Det intressanta och viktiga är att det inte finns en given naturlag som anger hur stor andel av eleverna som kommer att misslyckas. Vid sidan av en mängd yttre faktorer som har att göra med elevernas bakgrund och sociala sammanhang handlar det också om skolans och i all synnerhet lärarens förmåga att härbärgera de problem eleverna har och på ett eller annat vis förvandla en så kallad problemelev till en elev med särbegåvning och utifrån detta stödja denne elev i sitt skolarbete.

På det sociala företaget Basta (som ägs och drivs av personer med långvarigt missbruk bakom sig, ofta narkotikamissbruk) har man under ett antal år bedrivit utbildning med unga från gymnasieskolans individuella program. Där valde man att möta dessa elever och förvandla deras negativa erfarenheter till positiva utifrån tre stickord;

”hålla i, hålla om och hålla ut”.

Hålla i för att stödja och ställa relevanta krav utifrån de mål som var uppställda för utbildningen – speciellt i de lägen då eleven var beredd att ”skita i allt” och ge upp, hålla om i syfte att ständigt involvera eleven i sin egen lärandeprocess, ge positiv feedback och stärka självkänslan, hålla ut för att ge individen den tid och uppbackning som krävs – för att på sikt bli hållbar.⁸

Det finns ett antal skolor som gör detta och lyckas hantera både enskilda elever och grupper av elever som man i andra sammanhang uppfattar som besvärliga, rentav omöjliga. En sådan skola vi haft möjlighet att följa under en tid är en grundskola med ett högstadium med mellan 200 och 300 elever (tre parallellklasser). Man har en målgrupp av ungdomar som i utgångsläget har kunskapsnivåer, social bakgrund och språkkunskaper som med god marginal ligger under genomsnittet för riket. Men när vi studerar resultatet så är den genomsnittliga nivån för behörighet till gymnasieskolan för riket 87%⁹ medan den för denna grundskola är 96 %. Man har alltså ett utgångsläge som är lägre än rikets genomsnitt men levererar resultat högre än rikets genomsnitt. Detta handlar naturligtvis bl.a. om skillnad hos olika skolors förmåga att härbärgera skolproblem hos eleven. Denna grundskola har ett synsätt och en utvecklad metodik som leder till att denna härbärgeringsförmåga är mycket hög. Detta är en följd av den värdegrund, det ledarskap och den metodik som systematiskt präglar arbetet vid denna grundskola. Den fråga man som ekonom då ställer sig; vad kan det vara värt att en skola, trots sämre förutsättningar än den genomsnittliga skolan, har ett resultat som är bättre än rikets genomsnitt. Svaret på denna fråga kan vara en fingervisning om vad en bra skola, med bra lärare kan uträtta och vad detta är värt.

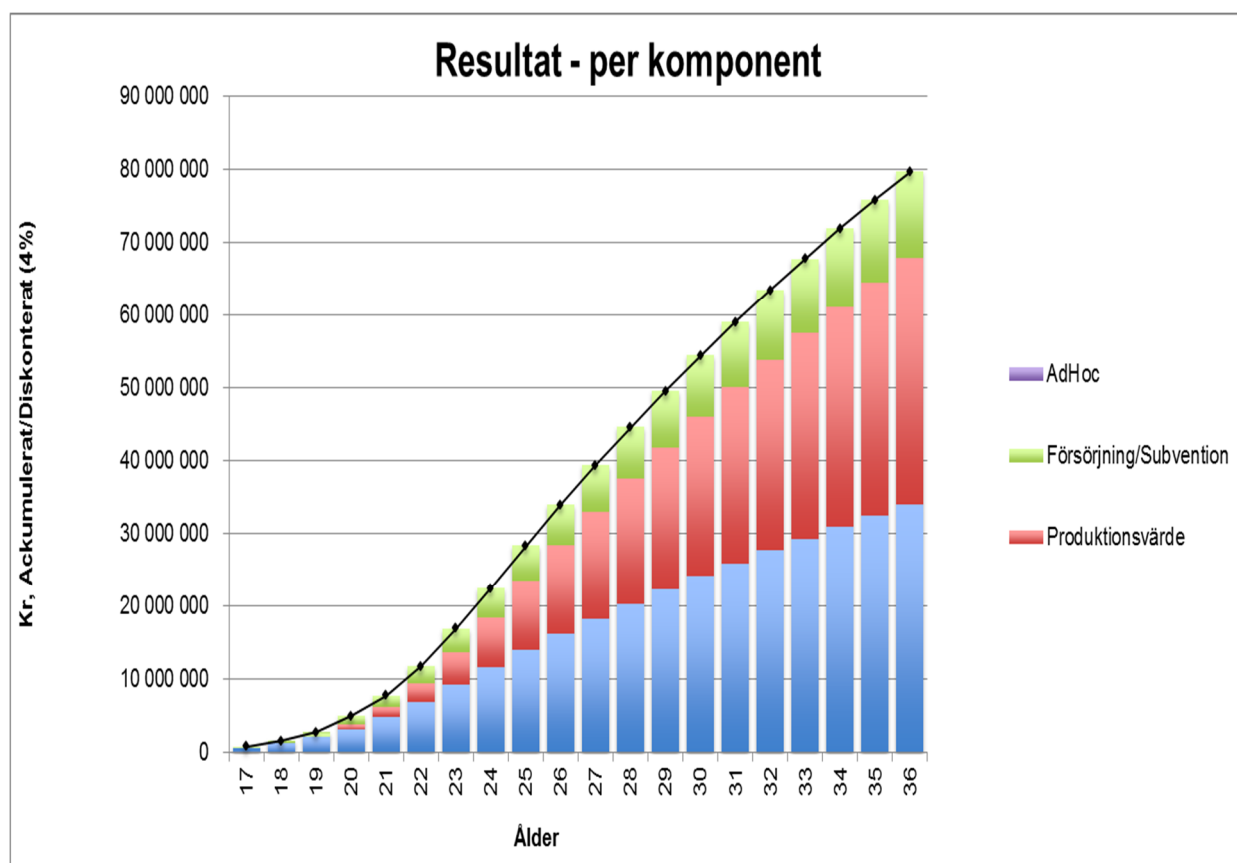
⁸ Muntlig från skolan rektor Lena Lago och vårdlärare Ulla –Britt Gråbacke

⁹ Öppnajämförelser för grundskolan, SKL 2013. Vi har valt att som mått på framgång/misslyckanden här ha behörigheten till gymnasieskolan – man kan naturligtvis välja andra mått för en sådan jämförelse, .tex. de s.k. Salsaundersökningarna

I en normal årskull hamnar i genomsnitt cirka 12,8% av alla elever som lämnar skolan i någon form av mycket långt eller livslångt utanförskap. För den här grundskolan skulle man då – utifrån de behörighetsnivåer till gymnasiet man uppvisar - kunna anta att motsvarande siffra är som högst 6% eller 13 elever¹⁰. Det är kostnaden för denna differens på 13 elever som vi återfinns i diagrammet nedan.

Vi ser då att de långsiktiga kostnaderna för detta uppgår till knappt 80 Mkr. Man skulle kunna säga att till följd av de goda skolresultaten vid denna grundskola, minskar samhällets kostnader för en framtida välfärdsskuld under en 20-årsperiod med cirka 80 Mkr. Värdet av en god skola för alla kan man säga.

Diagram 1 Det långsiktiga samhällsvärdet av ett förväntat halverat utanförskap för eleverna vid en grundskola

Samma kalkyl redovias i tabellen nedan för olika tidpunkter och för olika samhällsaktörer.

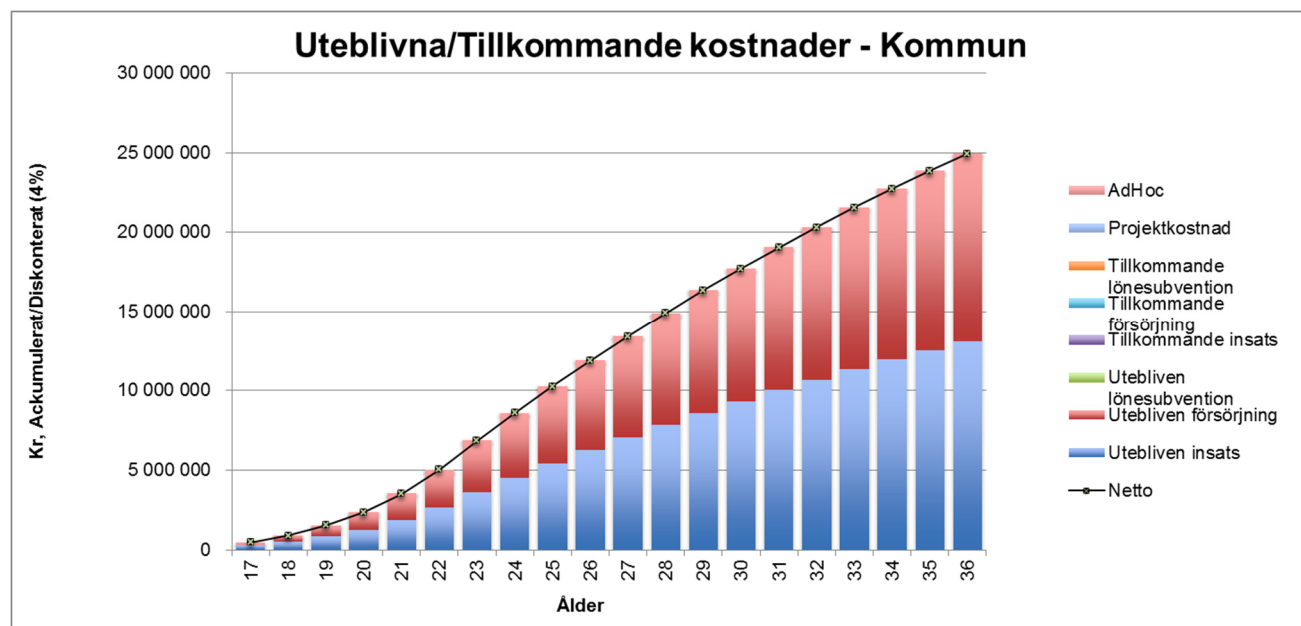
¹⁰ I den kommande kalkylen har vi utgått från att antalet elever utan gymnasiekompetens är hälften så högt som rikets genomsnitt, inte en tredjedel som är det faktiska förhållandet – ett uttryck för det vi i vårt kalkylarbete kallar försiktighetsprincipen

Tabell 1; Det långsiktiga samhällsvärdet av ett förväntat halverat utanförskap för eleverna vid en grundskola fördelat på olika tidpunkter och olika aktörer

Netto allt	1	2	3	4	6	8	20
Arbetsförmedling	31 178	61 157	104 396	159 831	342 290	583 958	1 695 756
Försäkringskassa	28 006	54 934	93 774	143 568	307 461	524 538	1 523 207
Kommun	458 779	899 914	1 536 165	2 351 871	5 036 704	8 592 778	24 952 588
Landsting	192 956	378 491	646 089	989 164	2 118 367	3 614 001	10 494 707
Rättsväsende	80 456	157 817	269 396	412 446	883 284	1 506 910	4 375 921
Övriga	50 490	99 038	169 059	258 830	554 304	945 660	2 746 104
Produktionsvärde	0	0	0	677 458	2 581 556	6 704 704	33 878 896
Summa	841 866	1 651 352	2 818 880	4 993 168	11 823 965	22 472 548	79 667 179

Om man vill kan man också se hur dessa effekter slår för den kommun som trots allt står för de kostnader som är förknippade med att bedriva skolverksamhet. Vi ser då att den ackumulerade framtida kostnadsminskning eller reduktionen av den framtida välfärdsskulden eller utanförskapsskulden eller kanske än mer exakt socialtjänstskulden för kommunen under en tjugoförårsperiod uppgår till cirka 25 Mkr. Av detta är cirka 12 Mkr minskade framtida kostnader för försörjningsstöd.

Diagram 2; Det långsiktiga värdet för kommunen av ett förväntat halverat utanförskap för eleverna vid en grundskola

Vi kan alltså få en indikation av vad det – vid sidan av de mänskliga vinsterna – ekonomiskt betyder att man i en skola medvetet arbetar för att minska skolmisslyckandena och därmed reducera sannolikheten bland dessa elever för ett framtida utanförskap.

3.3 Handlar det om resursbrist eller hur vi använder resurserna?

Beror det ovan skildrade på att den aktuella skolan hade mer resurser än andra skolor med likartat elevunderlag? Nej, inte alls. Man fick precis det den kommunala skolpengen utifrån elevgruppens sociala sammansättning utlovade. Så det kanske mer handlar om hur man använder resurserna än resurserna i sig. Detta väcker frågan om skolans eventuella resursbrist.

Man kan också ställa sig frågan; har vi lite eller mycket resurser för den enskilde eleven. Om vi tänker oss att en genomsnittlig 19 åring gått 3 år i förskolan och 12 år i skolan så har vi 15 års investering i den enskilde eleven till en genomsnittlig kostnad av 75 000 kronor per år (2013 var skolpengen för mellanstadiet i Stockholm 77 909 kronor) med totalt cirka 1,1 Mkr. Hur väl vårdar vi denna investering? I en studie vi genomfört på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet¹¹ kunde man konstatera att drygt 10 % av alla gymnasieelever hade en kognitiv inlärningssvårighet i skolan som gjorde att man tenderade att misslyckas. En av de enklaste och mest effektiva lösningarna på detta problem var att efter en enkel utrednings- och kartläggningsprocess förse eleverna med en i-Pad med rätt appar. Kostnad för lösningen cirka 23 000 kronor – inklusive alla bikostnader som utbildning och teknikanpassning. Så här säger en elev som deltagit i programmet;

*”Teknikstödet har betytt allt! Nu är jag i skolan igen för att jag har koll på vad som ska göras. Innan stannade jag hemma. Det var inte för att jag ville skolka, utan för att jag inte visste vad som förväntades av mig. Nu har jag koll på allt, både skola och fritid tack vare att jag har en egen iPad med en jättebra färgkodad kalender med sms-påminnelser”.*¹²

Ingen av de berörda skolorna hade provat denna lösning innan projektet genomfördes. Ingen av de cirka 300 eleverna i projektet hade erbjudits detta stöd innan projektet genomfördes. Man skulle knappast säga att detta är ett bra sätt att vårda ett humankapital på drygt en miljon kronor.

Men låt oss gå tillbaka till resursfrågan igen. En av de åtgärder man tar till i skolan (både i Sverige och i de flesta andra länder) då elever får svårt, är särskilda insatser i form av specialpedagoger, elevassistenter eller andra resurspersoner. När sätter man då in dessa insatser? Regelmässigt brukar de sättas in som mest intensivt under högstadietiden. Vad har då hänt? Eleven har misslyckats under ett flertal år. Elevens självkänsla har naggats i kanten och specialinsatsen har en tydligt stigmatiserande effekt. Vid sidan av detta har en hel del elever också utvecklat sociala problem som lett till ett antal mer eller mindre omfattande insatser från socialtjänstens sida.

Hur gör man då i Finland? Finland är ett land som regelmässigt ligger bra till i de så kallade PISA-undersökningarna

*”I PISA-undersökningen bedöms 15-åringarnas kunskaper och färdigheter i matematik, naturvetenskaper, läsning och problemlösning. De finländska ungdomarnas matematiska kunnande ligger på toppnivå i OECD-länderna, också i läsning är de bäst inom OECD. Det naturvetenskapliga kunnandet håller högsta klass och nivån är hög också i fråga om förmågan att lösa problem.”*¹³

I Finland gör man tvärtom. Man sätter in specialresurserna på bred front tidigt i skolan under lågstadietiden. Insatser som ska hjälpa barnen t.ex. att knäcka läskoden som är så central för att kunna följa resten av den undervisning som följer. På så sätt får man dels upp barnen tidigt på banan och dels undviker man den stigmatisering och urgröpande av självkänsla som tidiga dåliga skolresultat innebär.

¹¹ Nilsson, Lundmark & Wadeskog, Teknikstöd i skolan, en socioekonomisk analys, OFUS & Hjälpmedelsinstitutet, 2013

¹² Elev årskurs två, barn- och fritidsprogrammet

¹³ Finska utbildningsdepartementets hemsida.

Man tillämpar ordspråket; ”**Det är bättre att stämma i bäcken än i ån**”. Det förefaller alltså inte handla om resurser utan om hur man använder de resurser som finns. Och studerar man kopplingen mellan resurstillförsel och skolresultat verkar forskningen inte ge stöd för att mer resurser är det som är avgörande utan sättet på vilket man använder resurserna.¹⁴

Denna slutsats har också stöd i den bredare forskning kring investeringar i humankapital som gjorts. Slutsatserna är entydiga – ju tidigare i livet man investerar i humankapital, desto högre tenderar avkastningen. Annorlunda uttryckt; en investering i förskola eller lågstadium ger mer avkastning per insatt krona än motsvarande investering under gymnasietiden. Ännu en illustration av ”stämma i bäcken” effekten. Detta var också något man fann i det så kallade Sävsjöprojektet som drevs i slutet av 90-talets och som fokuserade på tidiga insatser i skolan (förskole- och lågstadietiden) och som syftade till att tidigt utveckla språkförståelsen och lusten till lärande.

3.4 Skolmisslyckande och framtida utanförskap

Hur ser då kopplingen ut mellan skolresultat och misslyckanden på arbetsmarknaden? Här finns det vissa saker man vet mer än andra. Man vet i en allmän kvalitativ mening att det finns en stark koppling mellan svaga skolresultat och misslyckanden på arbetsmarknaden. Men hur mer exakt ser denna koppling ut?

SCB säger i sina välfärdsundersökningar att av alla som börjar gymnasiet är det cirka 20-25% som avbryter av olika skäl och hoppar av. Bland avhopparna står 20 % utanför arbetsmarknaden och bland de som fullföljer gymnasiet är det 5 %. Risken för utanförskap med detta mått, är med andra ord fyra gånger högre hos avhopparna.

I en TCO-rapport¹⁵ där man studerar ungas utanförskap på arbetsmarknaden säger man tydligt att det finns en stark överrepresentation av skolmisslyckanden bland unga långtidsarbetslösa, de som uppbär försörjningsstöd och aktivitetsersättning. Noga räknat säger man att bland unga i åldern 20-24 år som uppbär ekonomiskt bistånd har 70% ett skolmisslyckande bakom sig. Gruppen som är ekonomiskt inaktiv eller står utanför arbetsmarknaden är bland de som inte fullgjort gymnasiet 4-5 gånger större än de som fullgjort gymnasiet. 53% av de som inte fullgjort gymnasiet är vid 24 års ålder ekonomiskt inaktiva (dvs är inte i arbete).

I en annan studie från TCO¹⁶ anges att de som endast har grundskola eller avbryter gymnasiestudierna föreligger en överrepresentation kring socialbidrag och arbetslöshet samt en underrepresentation på arbetsmarknaden. Man säger också att de som inte snabbt efter ungdomstiden får arbetslivserfarenhet riskerar lägre framtida inkomst och får svårare att få heltidsanställning och/eller tillsvidare anställning.

Socialstyrelsen anger i en annan rapport¹⁷ att avhopparna från gymnasiet har mellan 4 och 5 gånger större sannolikhet än de som fullgör gymnasiet att vare sig komma in på arbetsmarknaden eller fortsätta sina studier. För de som inte alls börjar gymnasiet är sannolikheten för ett sådant utanförskap mellan 7 och 8 gånger högre än för gruppen som fullgör gymnasiestudierna. Man säger också att bland de som fullgör gymnasiestudierna är det endast en liten del (5-10%) som efter fyra år vare sig studerar eller arbetar. Man säger också i rapportens kapitel 7 att utbildningskarriären avgörs redan i

¹⁴ Se vidare i den mycket intressant boken; Lärdomar från den finska skolan, Pasi Sahlberg, Studentlitteratur, 2013

¹⁵ TCO, Vägar till arbete, TCO, 2009

¹⁶ TCO-rapport nr 2 2011

¹⁷ Socialstyrelsen, Social rapport 2010

grundskolan. Låga betyg efter grundskolan ger dramatiskt ökad risk för självmord, narkotikamissbruk, brottslighet, beroende av ekonomiskt bistånd och tidigt föräldraskap.

IFUA säger också något om trenden för unga som inte fullgör gymnasieskolan. Bland dem som var födda 1970 och inte hade gymnasiekompetens hade 70% jobb vid 21 års ålder. 7 år senare hade denna siffra sjunkit till 30%, vilket säger något om utvecklingen av de formella kompetenskraven på arbetsmarknaden. Utestängningsmekanismerna för de som misslyckas i skolan förefaller har förstärkts högst betydligt.

I de olika studierna är mönstret likartat även om detaljerna skiljer sig åt. Det förefaller dock rimligt tryggt att påstå följande.

- Det finns en klar och entydig koppling mellan misslyckanden både i grundskolan och gymnasieskolan och misslyckanden på arbetsmarknaden.
- Om man ska kvantifiera så förefaller sannolikheten för utanförskap vara minst 4 gånger större bland de som misslyckas i skolan än de som lyckas. Annorlunda uttryckt om 5% av de som lyckas i skolan står utanför arbetsmarknaden så är motsvarande siffra för de som misslyckas i skolan 20%.
- Detta mönster verkar accelerera och förstärkas över tid (samhällstrenden kring detta är alltså tydligt negativ) vilket kan förklaras utifrån arbetsmarknadens allt strängare krav på formell kompetens.
- Vid sidan av utanförskapet på arbetsmarknaden uppstår för de som misslyckas i skolan en mängd andra följdproblem för denna grupp som leder till ökad välfärdskonsumtion och ökade samhällskostnader – det vi längre fram kommer att beskriva som triggereffekten och accelerationseffekten kring utanförskapet.

4. VAD KOSTAR ETT SKOLMISSLYCKANDE?

4.1 Prislappens utformning

Vi har nu konstaterat att en alltför stor andel av dagens unga misslyckas i skolan och att detta leder till en starkt ökad sannolikhet för framtida utanförskap. Vi har också diskuterat att hur omfattande detta blir bl.a. har att göra med skolans och den enskilde lärarens förmåga att härbärgera och hantera de olika typer av skolproblem som unga brottas med.

Vi går nu vidare med att ge några olika exempel på vad ett sådant skolmisslyckande kan leda till i arbetslivet och vad prislappen på detta kan vara. Det kan då vara viktigt att betona att begreppet misslyckande i viss mening är lite trubbigt – det antyder att det finns ett mynt med endast två sidor, framgång eller misslyckande. Så är det naturligtvis inte skolmisslyckanden kan handla om allt från rena avhopp, via utdragna och försenade studier till att man presterar på en lägre nivå än man skulle kunna. På samma vis är misslyckanden i arbetslivet och utanförskap, begrepp längs en glidande skala som i ena änden kanske handlar om total utestängning från arbetsmarknaden med olika följdproblem som konsekvens av detta, via perioder av arbetslöshet till något mera måttliga effekter som sena inträden i arbetslivet eller att man kanske kommer in i ett arbete långt under sin egentliga förmåga.¹⁸ Bland alla de möjliga alternativ som finns redovisar vi här två huvudmönster; ett senare inträde i

¹⁸ Se vidare i - Lundmark, Nilsson & Wadeskog, Vågar till arbete – en socioekonomisk analys av unga, skolmisslyckanden och arbetsmarknaden, OFUS & Hjälpmedelsinstitutet, 2013

arbetslivet och att man misslyckas i sina möjliga karriärval på grund av svaga skolresultat. Båda dessa scenarios redovisar vi med och utan följdkonsekvenser i form av sviktande psykisk hälsa.

Vi avstår medvetet från att illustrera de mer dramatiska formerna av utanförskap såsom livslång arbetslöshet, missbruk eller psykisk ohälsa. Det har vi gjort i ett stort antal tidigare rapporter¹⁹.

Men låt oss först ställa oss frågan – vad är det som kostar då en elev först misslyckas i skolan och därefter i vuxenlivet? Vilka är komponenterna i denna kostnads massa? Vilka kostnader upphör eller reduceras och vilka intäkter tillkommer om vi genom goda insatser skulle lyckas förhindra ett utanförskap? Kostnaderna kring en individ som hamnar i utanförskap består av följande delar:

- **Det förlorade produktionsvärdet.** Detta uppstår till följd av att människor som skulle kunna arbeta (helt eller delvis) inte tas i anspråk och deras bidrag till folkhushållet (det som ibland kallas deras BNP-bidrag) därmed uteblir. Denna kostnad brukar beräknas som den lönekostnad en arbetsgivare är beredd att betala för att anställa den person det gäller.
- **Kostnader för olika insatser** i form av prevention, vård eller rehabilitering som riktas mot den person det gäller. Det kan vara allt från läs- och skrivstöd för dyslektiker i skolan till avgiftning och missbruksvård för unga missbrukare.

Dessa två poster är vad vi i våra kalkyler kallar utanförskapets reala effekter eller kostnader. De följs av två finansiella effekter.

- Den tredje gruppen av kostnader uppstår för att marginaliserade människor ofta inte kan **försörja sig själva** eller sitt hushåll. Det kan handla om allt från sjukpenning och sjukersättning via aktivitetsersättning eller ekonomiskt bistånd till A-kassa och sjukersättning.

Dessa kostnader brukar kallas finansiella kostnader eller transfereringar och anses normalt sett inte höra hemma i en samhällsekonomisk kalkyl. Vi väljer ofta att även redovisa dessa kostnader för marginalisering, men att särskilja dem från de s.k. reala kostnaderna – dvs. produktionsbortfallet och kostnaderna för olika insatser.

- Vid sidan av detta finns en fjärde grupp av kostnader - **de uteblivna skatter och avgifter** som uppstår som en följd av ett utanförskap. Även dessa utgör en finansiell kostnad eller transferering. Till skillnad från försörjningskostnaderna redovisar vi i våra kalkyler mycket sällan dessa typer av finansiella effekter trots att de i olika offentliga aktörers beslutsfattande spelar en stor roll inte minst då det gäller omfördelning av kostnadsansvar mellan stat, kommun och landsting kring olika frågor.

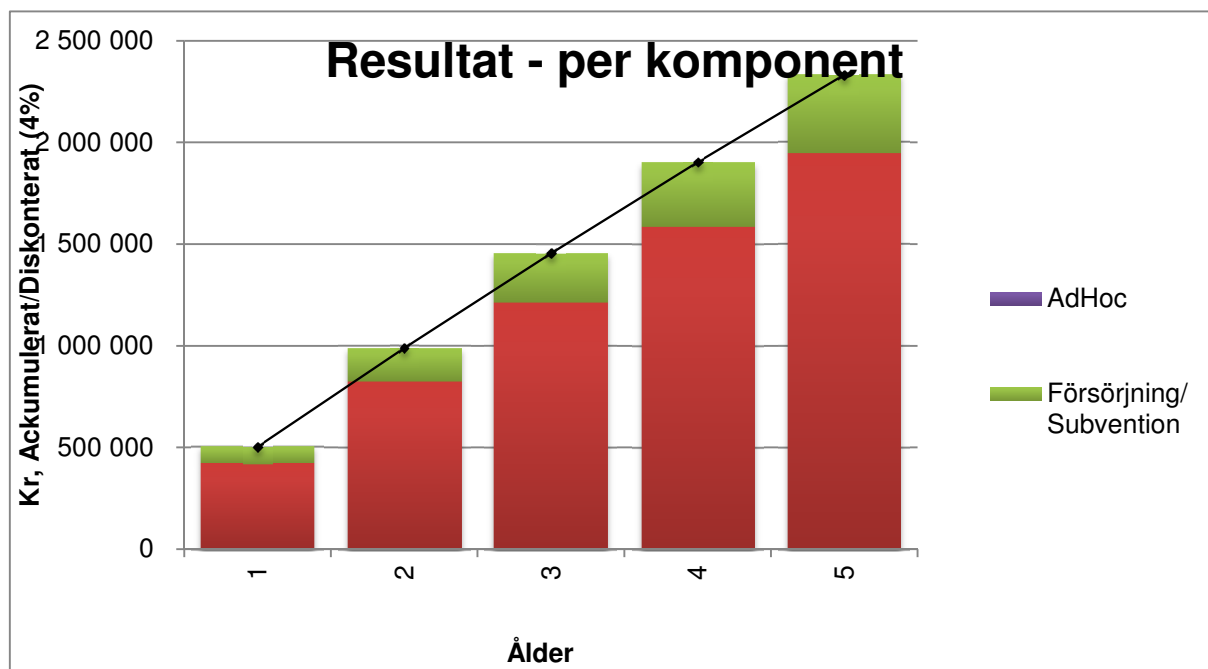
4.2 Några förlorade år

Sony är en ung man med kognitiva inlärningssvårigheter och koncentrationsproblem. Han kommer från en ganska skör familj och får rätt lite stöd i skolarbetet därifrån. Han har också en depressiv läggning som tenderar att leda till att varje misslyckande i skolan får honom att känna sig allt sämre. Hans självförtroende och självkänsla urholkas.

Konsekvenserna av hans kognitiva inlärningsproblem blir att skoltiden förlängs. Han läser in missade kurser och höjer betyg. Allt detta leder till att han inträder i arbetslivet fem år senare än övriga i hans årskull. Detta påverkar hans inkomster dessa år och naturligtvis både hans livsinkomster och betydligt längre fram i livet den pension han kommer att erhålla. Den ackumulerade effekten av detta uppgår till totalt 2.3 Mkr. Den stora förlusten utgöres av produktionsförluster cirka 1.8 Mkr. En mindre del eller cirka 400.000 utgöres av kostnader för hans försörjning.

¹⁹ Se referenslista i slutet av rapporten

Diagram 3; Samhällskostnaderna för fem års försenat inträde på arbetsmarknaden under förutsättning att inga följdkomplikationer uppstår

I tabellen nedan får vi en grov skattning av att varje försenat år i form av inträde på arbetsmarknaden kostar sammanlagt cirka 500000 kronor. I detta fall bygger kalkylen på att Sony senare i livet uppnår normal inkomst för sin grupp och under de fem ”förlorade åren” erhåller försörjningsstöd från kommunen med ca.7000 kronor i månaden. Den kommunala kostnaden uppgår till knappt 400 000 – ett belopp man skulle kunna ställa i relation till vad det skulle kosta att ge Sony ett sådant stöd under skoltiden att detta inte inträffade.

Tabell2; Samhällskostnaderna för fem års försenat inträde på arbetsmarknaden under förutsättning att inga följdkomplikationer uppstår, fördelat på olika aktörer och olika tidpunkter

Netto allt	1	2	3	4	5
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	0	0	0	0	0
Kommun	84 000	164 769	242 432	317 108	388 911
Landsting	0	0	0	0	0
Rättsväsende	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	420 000	823 846	1 212 160	1 585 538	1 944 556
Summa	504 000	988 615	1 454 592	1 902 646	2 333 467

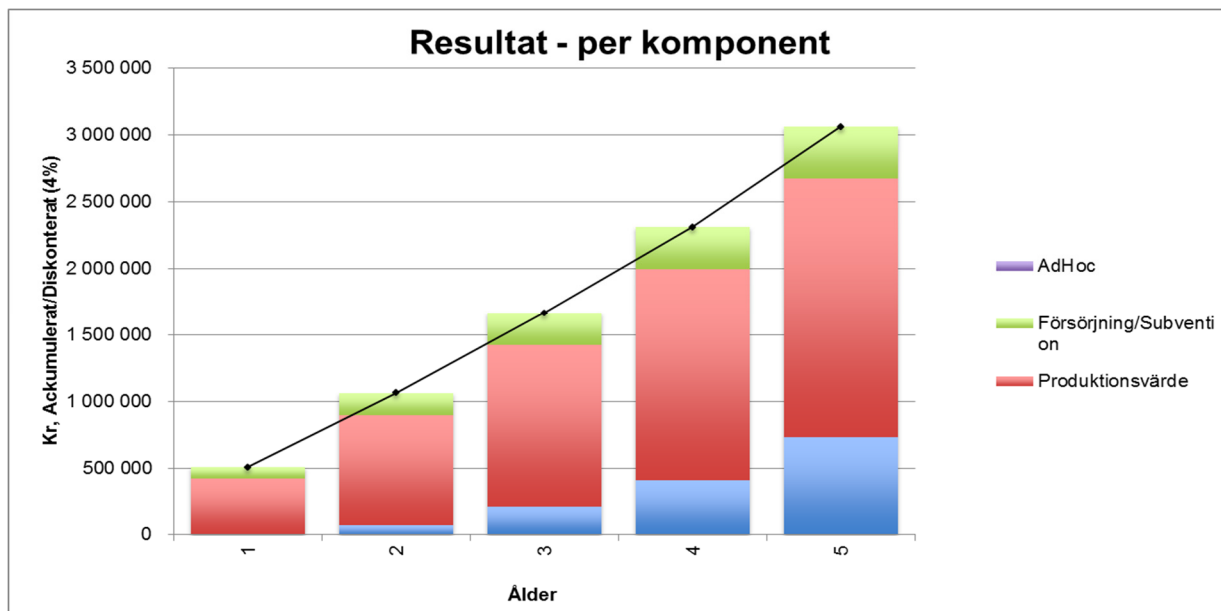
4.3 Några förlorade år med psykisk ohälsa som följd

Nej, det gick inte riktigt som vi ovan sagt. Det blev värre än så. En följd av skolmisslyckandet och den långa perioden innan Sony kom in på arbetsmarknaden ledde till en viss, men tämligen måttlig försämring av hans psykiska hälsa²⁰. En försämring som accelererade efter hand som tiden gick. Detta ledde till att han fick stöd både från landstingets primärvård och psykiatri liksom stöd från

²⁰ Denna effekt har vi i andra sammanhang kallat utanförskapets triggereffekt och accelerationseffekt. Se vidare Nilsson & Wadeskog, Utanförskapets ekonomiska sociotoper – socioekonomisk analys på stadsdelsnivå, SEE, 2012

kommunens socialpsykiatri och ett antal kurativa insatser. Vi ser då att den femåriga kostnaden för hela detta förlopp ökat till strax över 3 Mkr.

Diagram4; Samhällskostnaderna för fem års försenat inträde på arbetsmarknaden i kombination med försämrad psykisk hälsa.

I tabellen nedan ser vi samma kalkyl fördelad på olika aktörer och tidpunkter. Vi ser då att landstingets kostnader uppgår till drygt 300000 kronor och att kommunens kostnader ökat till mer än 750 000 kronor.

Tabell3; Samhällskostnaderna för fem års försenat inträde på arbetsmarknaden i kombination med försämrad psykisk hälsa, fördelat på olika aktörer och olika tidpunkter

Netto allt	1	2	3	4	5
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	0	577	1 686	3 287	5 851
Kommun	84 000	201 577	350 024	526 792	762 205
Landsting	0	33 237	97 155	189 344	337 082
Rättsväsende	0	1 154	3 373	6 573	11 702
Övriga	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	420 000	823 846	1 212 160	1 585 538	1 944 556
Summa	504 000	1 060 391	1 664 397	2 311 533	3 061 396

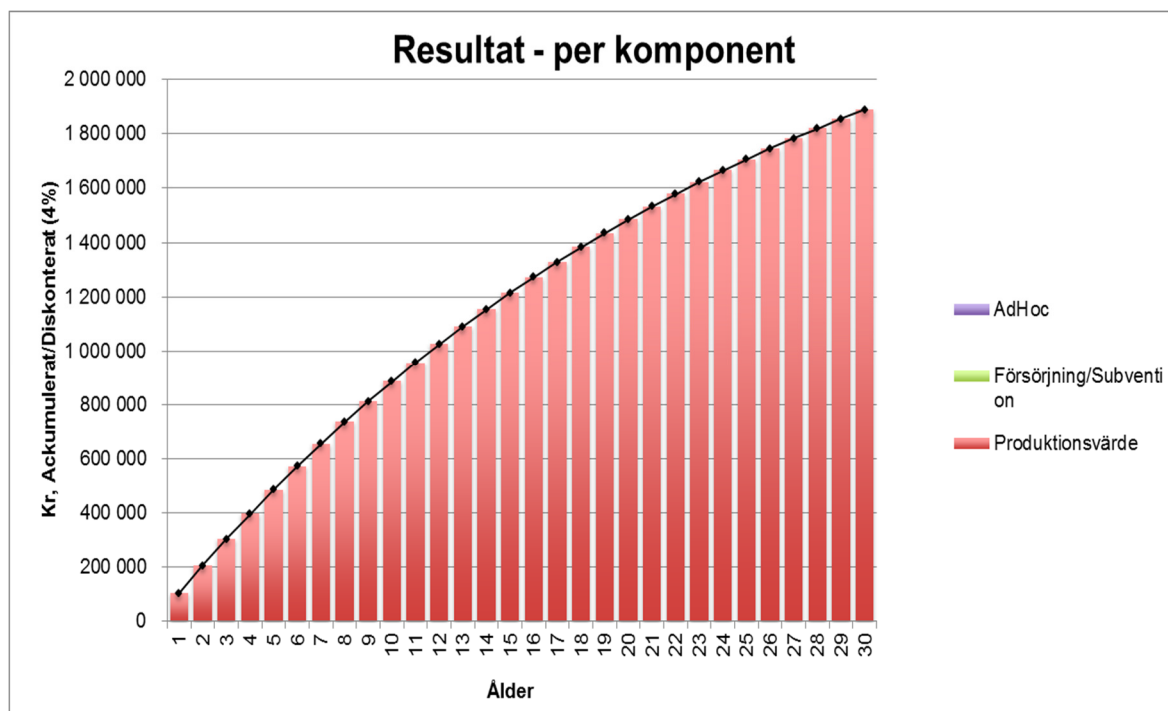
4.4 En misslyckad karriär

Hanna är en begåvad tjej som kommer från en dysfunktionell familj med psykisk ohälsa och visst missbruk. Hon får mycket begränsat stöd hemifrån då det gäller skolan. Detta gör att hennes tämligen

måttliga ADHD-problematik kombinerat med dyslexi leder till att skolarbetet inte går så bra. Detta tär på hennes självkänsla och leder till kortare och längre perioder av nedstämdhet.

Hannas problem leder inte heller till alltför dramatiska konsekvenser. Hennes skolmisslyckanden leder till att hon i och för sig fullgör skolan i tid, men på en betydligt lägre resultatnivå än vad hon skulle kunnat uppnå med rätt stöd. Detta leder till att hon kommer in i ett yrke med lägre inkomst än annars. Hennes genomsnittliga månadslön är cirka 25% lägre än vad som skulle vara möjligt om hennes begåvning kommit till sin rätt. Privat leder detta till lägre livsinkomst, lägre pension och lägre konsumtionsstandard. Samhällsekonomiskt innebär det att vi kollektivt tappar 25% av hennes produktionsförmåga. Det ackumulerade resultatet av detta kan vi se i diagrammet nedan. Det leder under en trettioårsperiod till ackumulerade produktionsförluster på cirka 1,9 Mkr.

Diagram 5, De samhällsekonomiska effekterna av trettio års arbete på en nivå 25% lägre än vad som skulle kunna vara möjligt med rätt stöd

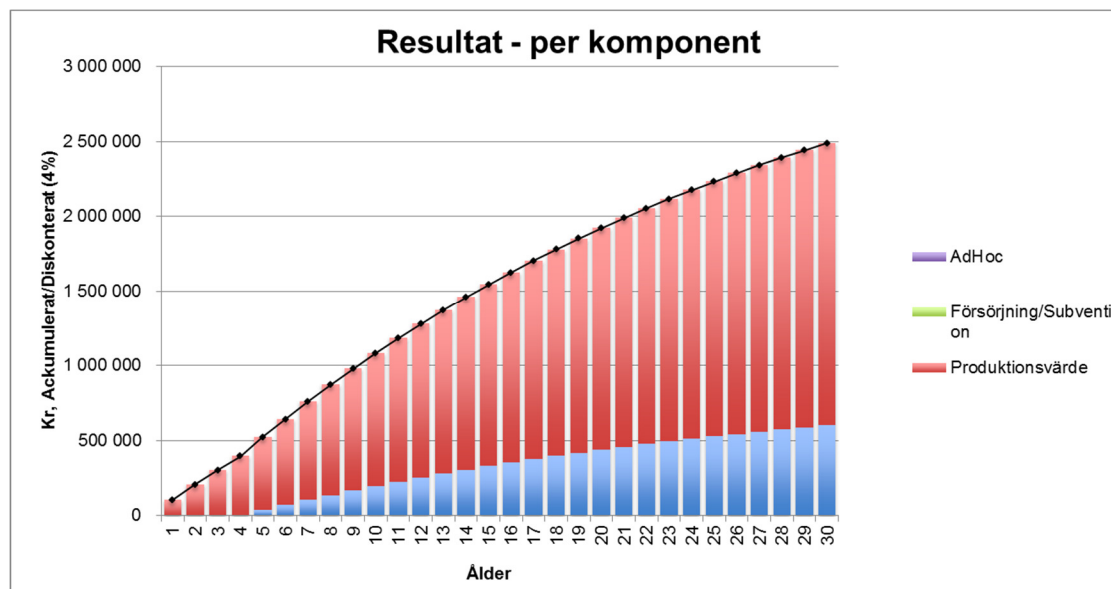

Detta leder också till ett antal finansiella effekter. Årligen tappar samhället ungefär 30000 kronor i direkta skatter (kommunalskatt och landstingskatt) och 30000 kronor i icke inbetalda avgifter till socialförsäkringssystemet. På trettio år ger detta (diskonterat med 4 %) 540 000 kronor i skatteförluster och lika mycket i form av förluster för socialförsäkringssystemet.

4.5 En misslyckad karriär med måttlig psykisk ohälsa

Men låt oss nu tänka oss att det även för Hanna uppstår en del psykiska hälsoproblem, men först efter några år i yrkeslivet. Hennes frustration av att år efter år befinna sig i ett yrkesliv långt under sin egentliga prestationsförmåga leder till att hennes depression fördjupas och detta sätter dessutom spår i hennes somatiska hälsa i form av rygg- och nackproblem och annan ospecificerad värkproblematik. I diagrammet nedan ser vi effekterna av detta. De totala kostnaderna för Hannas skolmisslyckanden uppgår i ett trettioårsperspektiv nu till cirka 2,5 Mkr.

Diagram 6, De samhällsekonomiska effekterna av trettio års arbete på en nivå 25% lägre än vad som skulle kunna vara möjligt med rätt stöd i kombination med efter hand försämrad psykisk hälsa

I tabellen nedan ser vi samma förlopp fördelat på olika aktörer och vid olika tidpunkter. Vi ser då att de samlade kommunala och landstingskommunala merkostnaderna för detta uppgår till knappt 600 000 kronor.

Tabell 4, De samhällsekonomiska effekterna av trettio års arbete på en nivå 25% lägre än vad som skulle kunna vara möjligt med rätt stöd i kombination med efter hand försämrad psykisk hälsa

Netto allt	1	4	10	20	30
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	0	0	2 330	5 179	7 104
Kommun	0	0	117 935	262 148	359 573
Landsting	0	0	75 465	167 744	230 085
Rättsväsende	0	0	1 165	2 590	3 552
Övriga	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	105 000	396 385	885 710	1 484 064	1 888 290
Summa	105 000	396 385	1 082 605	1 921 725	2 488 604

5. DET SOCIOEKONOMISKA VÄRDET AV EN GOD LÄRARE

5.1 Grundscenariot – en tänkt genomsnittslärare

Låt oss nu gå över till den verkligt kniviga frågan. Vad är den möjliga lärarrollen i detta? Vi har redan tidigare konstaterat att skolan har en stor och svår uppgift och att den enskilde läraren kanske inte alltid ges eller har förutsättningar för att göra sitt jobb på bästa vis. Vi pratar om ett stort och brett och utomordentligt viktigt uppdrag där samhället kanske inte riktigt har skapat de förutsättningar som krävs för att skolan ska lyckas.

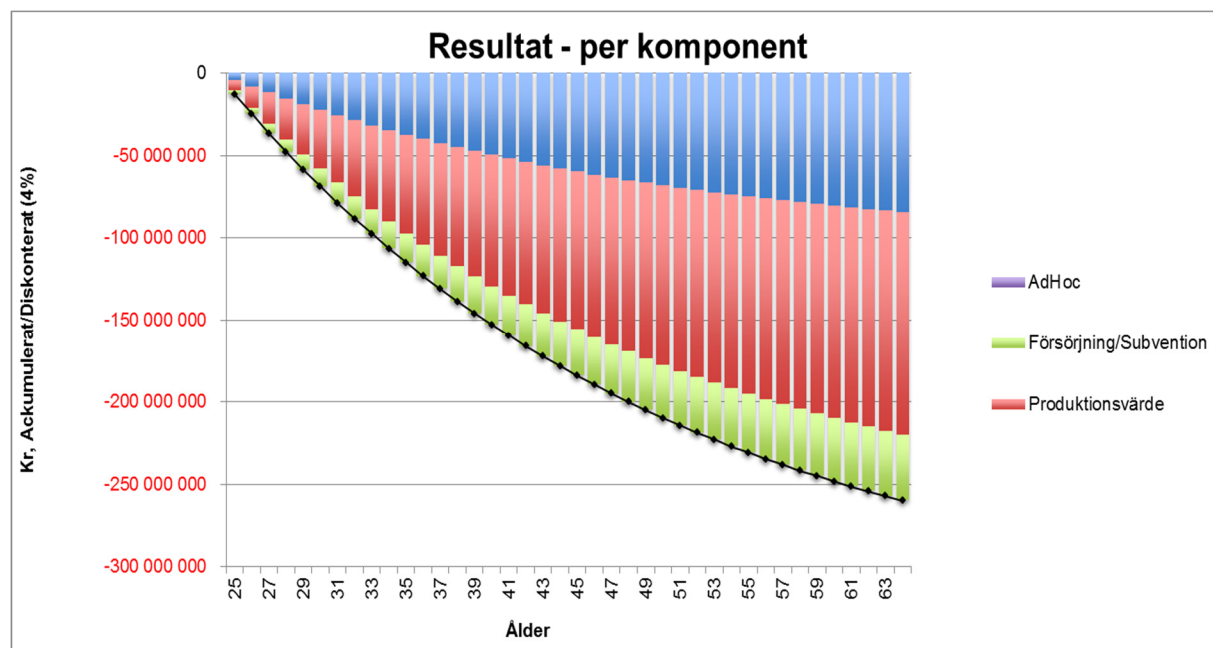
Vår roll här är vare sig att förklara varför sakerna tillstånd är som de är eller ge förslag på hur detta ska lösas – det finns andra som kan bättre än vi. Vår uppgift är att belysa frågan ur ett ekonomiskt perspektiv. Vad skulle det vara värt om skolan i allmänhet och läraren i synnerhet gavs sådana förutsättningar, att mycket färre unga än idag lämnar skolan för ett mer eller mindre livslångt utanförskap?

För att kunna illustrera detta får vi skapa en sorts tänkt teoretisk lärarprofil. Normalt sett möter ju en lärare många, kanske hundratals, elever under ett år. Och en elev utsätts för påverkan av dussintals lärare under sin skoltid. Så för att kunna illustrera effekterna av en viss lärare på en viss elevgrupp får vi skapa en sorts tänkt teoretisk lärarprofil, där en lärare ensam följer en viss given elevgrupp under hela grundskoleperioden.

Utgångspunkten är att cirka 12,8% av alla elever lämnar skolan för ett mer eller mindre livslångt utanförskap²¹. Om vi tänker oss att den genomsnittlige läraren är yrkesverksam under 40 år (från 25 till 65 års ålder), och om vi vidare tänker oss att denne teoretiske genomsnittslärare följer varje elevkull i nio år.²²Så kommer denna lärare efter 40 år ha haft 133 elever. 17 stycken av dem kommer, om lärarens är riksrepresentativ att efter skoltiden hamnar i olika former av utanförskap. Under samma tid har denne lärare (vid en månadslön på 28000 kronor) haft en sammanlagd lönekostnad på cirka 9,6 Mkr (diskonterat med 4%). Vad är den samlade ekonomiska effekten av detta?

Vi ser svaret i diagrammet nedan. Kostnaden för dessa 17 elevers förväntade framtida utanförskap uppgår till knappt 260 Mkr. Varav cirka hälften är förlorade produktionsvärden och andra halvan kostnader för olika välfärdsinsatser och försörjning (den minsta delen).

Diagram 7 Den långsiktiga kostnaden för 17 elevers förväntade framtida utanförskap

I tabellen nedan återfinns samma kalkyl fördelat på olika samhällsaktörer och olika tidpunkter. Av tabellen kan vi utläsa att det är kommunen tillsammans med landsting och försäkringskassa som är de

²¹ Denna siffra diskutera vi i ett flertal av de rapporter som presenteras i referenslistan

²² Av kalkylskäl skapar vi här en sorts teoretisk lärarprofil som följer eleven under hela grundskoletiden. Detta kan göras på många olika vis – här har vi valt att tänka oss att en lärare följer 30 elever under nio år under skoltiden och detta ger under en 40-årig yrkeskarriär påverkan på 133 elever ($40 \cdot 30 / 9 = 133$)

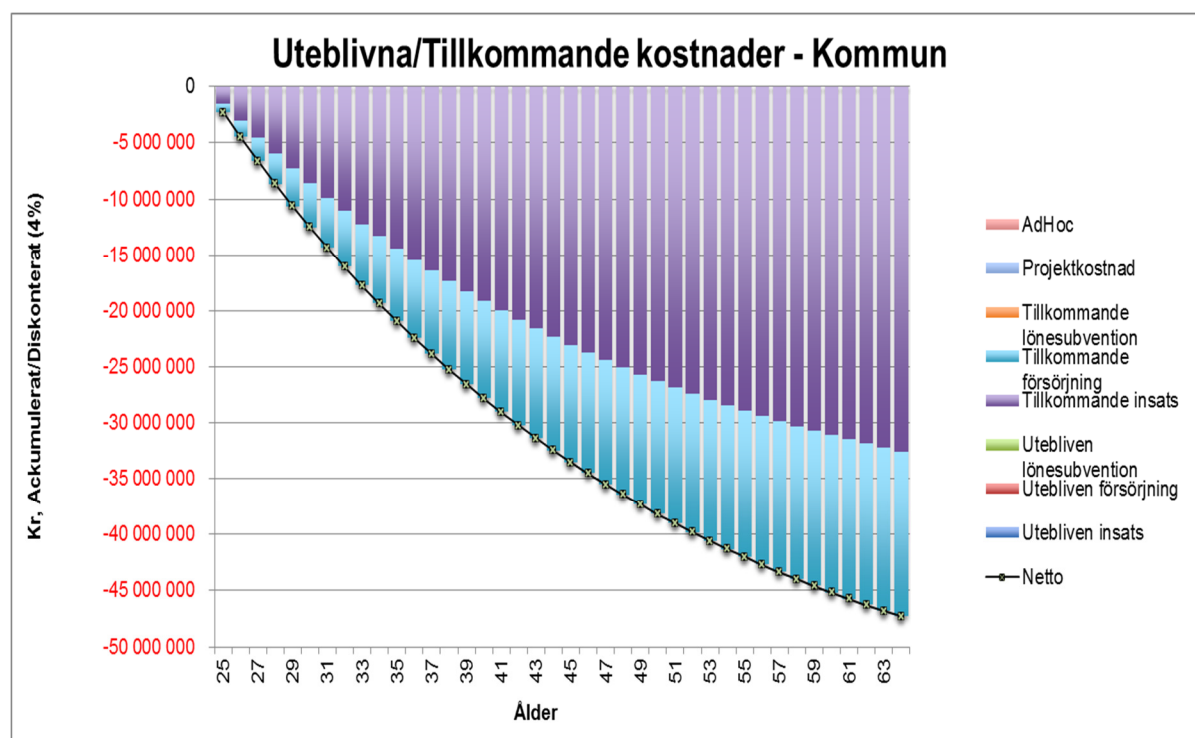
stora bärarna av kostnaderna för detta utanförskap. Det handlar främst om kostnader för sociala insatser, sjukvård och försörjning.

Tabell 5 Den långsiktiga kostnaden för 17 elevers förväntade framtida utanförskap fördelade på olika tidpunkter och olika aktörer

Netto allt	1	4	8	12	20	30	40
Arbetsförmedling	-204 776	-773 047	-1 433 850	-1 998 708	-2 894 287	-3 682 627	-4 215 202
Försäkringskassa	-1 409 667	-5 321 621	-9 870 565	-13 759 022	-19 924 148	-25 351 049	-29 017 269
Kommun	-2 298 210	-8 675 952	-16 092 193	-22 431 626	-32 482 762	-41 330 354	-47 307 470
Landsting	-1 267 317	-4 784 237	-8 873 824	-12 369 619	-17 912 183	-22 791 069	-26 087 070
Rättsväsende	-528 426	-1 994 857	-3 700 070	-5 157 692	-7 468 745	-9 503 068	-10 877 383
Övriga	-331 613	-1 251 871	-2 321 975	-3 236 704	-4 687 003	-5 963 640	-6 826 090
Produktionsvärde	-6 578 074	-24 832 827	-46 060 031	-64 205 134	-92 974 094	-118 298 198	-135 406 256
Summa	-12 618 083	-47 634 412	-88 352 507	-123 158 506	-178 343 221	-226 920 005	-259 736 740

Eftersom kommunen är den aktör som finansierar skolan med läraren och dennes lönekostnad (cirka 9,6 Mkr för en fyrtyoårsperiod). Och som också är den aktör som ekonomiskt och på andra vis påverkas mest av dessa elevers förväntade framtida utanförskap kan det vara av ett visst intresse att se hur dessa kostnader fördelas vilket framgår av diagrammet nedan. Vi ser då att merparten utgörs av kostnader för olika former av kommunala insatser (32 Mkr) och en mindre del (15 Mkr) utgörs av kostnader för ekonomiskt bistånd.

Diagram 8 Den långsiktiga kommunala kostnaden för 17 elevers förväntade framtida utanförskap

Det som kanske nu blir intressant är att ställa sig frågan; hur mycket kostar lärarinsatsen för denna grupp av elever (9,6 Mkr) i förhållande till de kostnader för förväntat framtida utanförskap som

uppstår (260 Mkr). Och som en följd av detta; vad skulle det vara värt att investera i den enskilde lärarens förmåga att på olika sätt reducera detta utanförskap genom att bidra till att allt fler elever lyckas i sitt skolarbete?

5.2 Lärarens betydelse

Detta för över till frågan om lärarens betydelse för framgång i skolarbetet. Detta är ett fält där det finns rikligt med åsikter av olika slag, men även en hel del tämligen seriös forskning. Skolinspektionen säger så här på sin hemsida:

”Hattie (2009)²³ som genomfört den hittills mest omfattande analysen av resultat av ett större antal andra studier (metaanalys) inom området, har framhållit betydelsen av hur läraren agerar och vilken typ av undervisningssituationer läraren skapar. Goda relationer mellan lärare och elever och höga förväntningar från lärarens sida på samtliga elever har visat sig ha påvisbar betydelse i detta sammanhang. Andra viktiga faktorer är lärarens förmåga att fokusera på vad som är väsentligt i undervisningen, och att elever ges regelbunden återkoppling.”

Man refererar alltså till Hattie som av många anses vara en auktoritet inom skolområdet. Vår uppgift här är inte att argumentera för exakt hur stor den enskilde lärarens betydelse är. Vi nöjer oss med att konstatera att den är viktig²⁴. Vi utgår också från det man i en OECD-rapport som gått på djupet med PISA-undersökningarna säger om vikten av att öka kvaliteten i undervisningen²⁵.

Det vi här intresserar oss för är **vilket värde en investering i den enskilde läraren skulle kunna ha om denna investering bidrog till minska antalet elever som misslyckades i skolan**. En sådan investering kan ha många olika utseenden.

Det som har diskuterats mycket är höjda lärarlöner. Tanken med detta skulle vara att höja attraktionskraften till yrket och därmed på sikt få fler duktiga lärare (högre produktivet skulle vi ekonomer kalla det) med mindre skolmisslyckande som följd. En sådan effekt skulle – om den inträffade – emellertid få genomslag först om ett antal år. Så här säger en skolforskare om denna fråga;

”Vi har sett en kraftig nedgång i betyg hos dem som börjat arbeta som ämneslärare på högstadiet, för de manliga lärarna också nedgång i mönstringsresultat. Nedgången i kompetens började omkring 1990 och efter det har det fortsatt nedåt.”²⁶

En annan åtgärd skulle kunna vara att använda en social investering av detta slag för att förbättra lärarens arbetssituation och arbetsmotivation med allt från stödresurser, via olika tekniska hjälpmedel till att ge möjlighet till forskning och vidareutveckling.

En tredje väg vore att förse lärare med handledning, support och metodstöd – en sorts hands on kompetensutveckling i yrkets hantverk.

23 Hattie, J. (2009) ”Visible Learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement.” London: Routledge

24 Naturligtvis finns mängder med andra viktiga faktorer som påverkar skolans resultat såsom skolans rektor, klassernas storlek, tillgång till specialpedagoger och elevassistenter elevgruppens bakgrund och socioekonomiska förutsättningar. Faktorer som är viktiga men som vi här utelämnar för att fokuserar på just lärarrollen

25 OECD:s Resources, policies and practices in Sweden's schooling system: An in-depth analysis of Pisa 2012 results

26 Jonas Vlachos, Så djup är den svenska skolans kris, Forskning och Framsteg, 2014:4

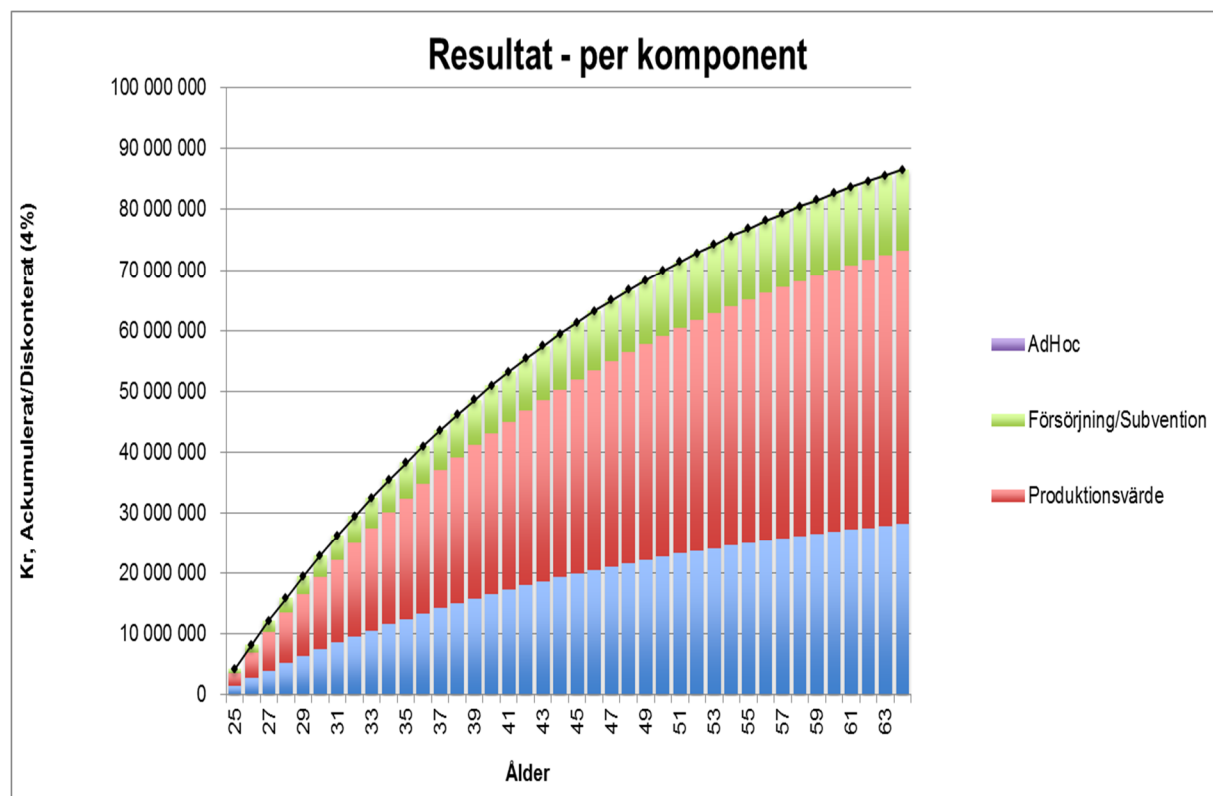
Annorlunda uttryckt skulle en investering i lärarna antingen kunna ha **ett kortsiktigt perspektiv**; använda dessa medel för att förbättra arbetsbetingelserna och prestationerna hos dagens lärare, eller ha **ett långsiktigt perspektiv**; stimulera rekryteringen av och kompetensen hos framtidens lärare..

Det finns alltså många olika vägar att ta sig fram. Vi har med utgångspunkt i vår kompetens – ingen möjlighet att vare värdera de olika alternativens effekt eller genomförbarhet. Vår analys begränsar sig till att värdera de ekonomiska effekterna av att via någon form av social investering kring läraren skapa förutsättningar för större skolframgång och därmed färre unga människor som hamnar i utanförskap.

5.3 Vad skulle det vara värt att reducera skolmisslyckandet med en tredjedel?

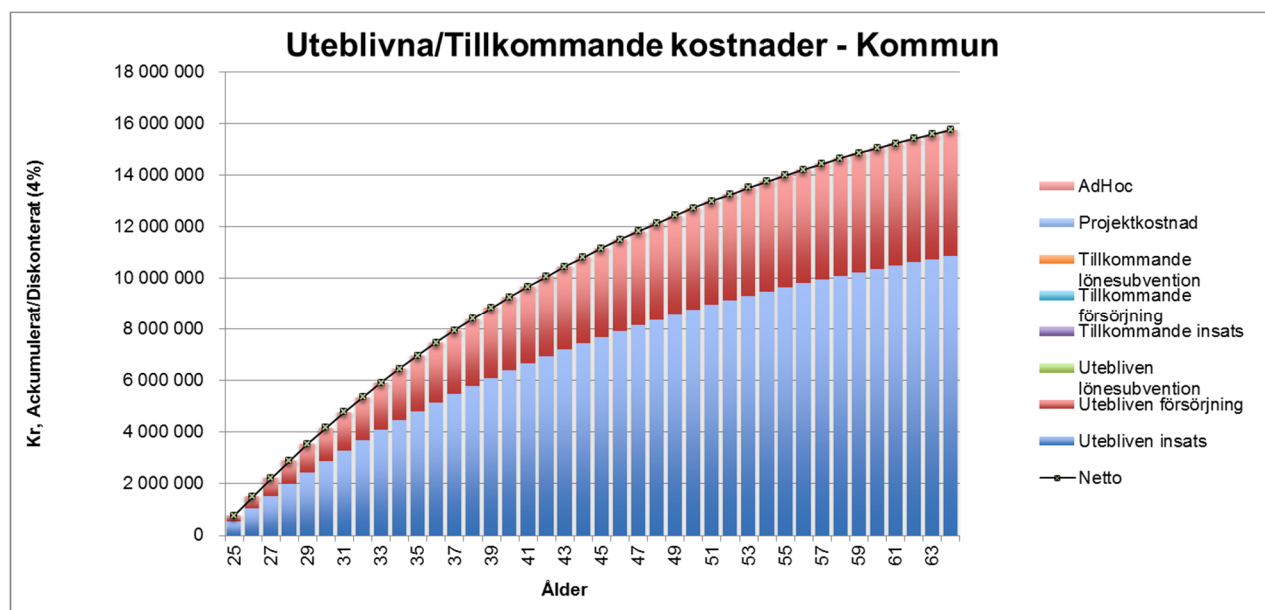
Låt oss efter denna diskussion om lärarens påverkan på skolarbetets resultat göra ett enkelt antagande. Vi hittar en riktigt duktig lärare som trots alla för handen varande omständigheter lyckas reducera den genomsnittlige elevens förväntade framtida utanförskap med en tredjedel. Vad skulle detta, vid sidan av de mänskliga och sociala vinsterna vara värt? Svaret återfinns i diagrammet nedan. Vi ser då att den långsiktiga effekten av detta ”under ett lärarliv” uppgår till cirka 86 Mkr. Ungefär hälften av detta utgörs av tillkommande produktionsvärden och resterande halva av minskade kostnader för olika insatser (den större delen) och försörjning såsom sjukpenning, sjukersättning och ekonomiskt bistånd (den mindre delen).

Diagram 9; Det samlade värdet av att en lärare under sin livsgärning reducerar det förväntade utanförskapet bland sina elever med en tredjedel i förhållande till ett riksgenomsnitt

I diagrammet nedan har vi brutit ner denna frågeställning till den kommunala nivån och ser att den kommunala vinsten av detta uppgår till cirka 16 Mkr varav cirka 11 Mkr utgör vinster till följd av minskade kommunala insatser och 5 Mkr utgör vinster för minskade kostnader för ekonomiskt bistånd.

Diagram 10; Den kommunala vinsten av att en lärare under sin livsgärning reducerar det förväntade utanförskapet bland sina elever med en tredjedel i förhållande till ett riksgenomsnitt

6. ETT INVESTERINGSPERSPEKTIV PÅ EN GOD LÄRARE

6.1 Låt oss se detta som ett humankapitalinvesteringsproblem

6.1.1 En investeringskostnad på 10 000 kronor per månad i 40 år

I föregående avsnitt har vi diskuterat effekten av en extra tänkt duktig lärare som om effekten skulle uppstå omedelbart och av sig själv utan någon kostnad. Låt oss gå ett steg vidare genom att tänka oss att man för att uppnå denna effekt tar en investeringskostnad av något slag. Denna investering kan, som vi diskuterat ovan, ha många olika skepnader. Det kan handla om mindre klasser, förtätning av antalet stödpersoner, tekniska hjälpmedel m.m. Här intresserar vi oss för hur man skulle kunna investera dessa medel i just lärarrollen. Det kan handla om bättre arbetsvillkor, mer kompetensutveckling, möjligheter till forskning, handledning, mentorskap eller att höja lönen. En tanke kopplad till detta är att en högre lön (på lång sikt och gradvis) skulle attrahera mer kompetenta människor till yrket – ett sorts ekonomiskt incitament för att leverera bättre resultat.

Tanken med det hela, illustrerad i figuren nedan och som utgår från forskningen kring humankapitalteorin som säger att det kanske är bättre att ta en måttlig investeringskostnad under barns och ungas uppväxt än en betydligt högre kostnad längre fram.

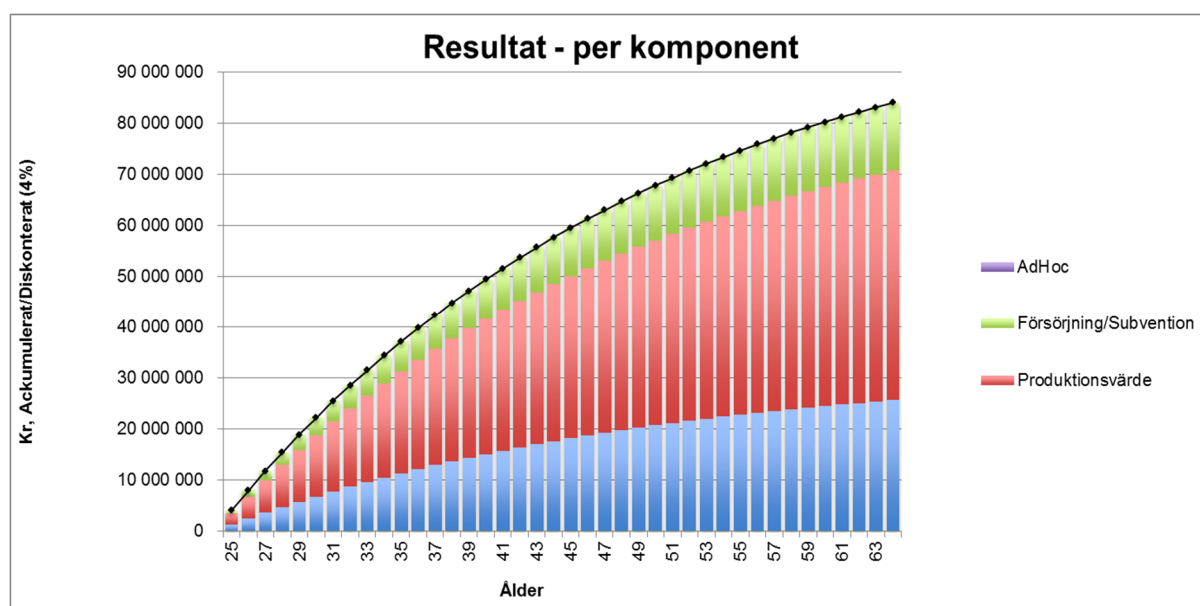

I det här fallet kommer vi att basera investeringskalkylen på en ökad lärarkostnad på 10000 kronor per månad eller 120 000 kronor per år under en tänkt lärares 40-åriga yrkesliv. Totalt innebär detta diskonterat till nuvärde med 4 %, en samlad investeringskostnad på 2.470.000 kronor.

6.1.2 Nettoeffekt om man reducerar utanförskapet med en tredjedel

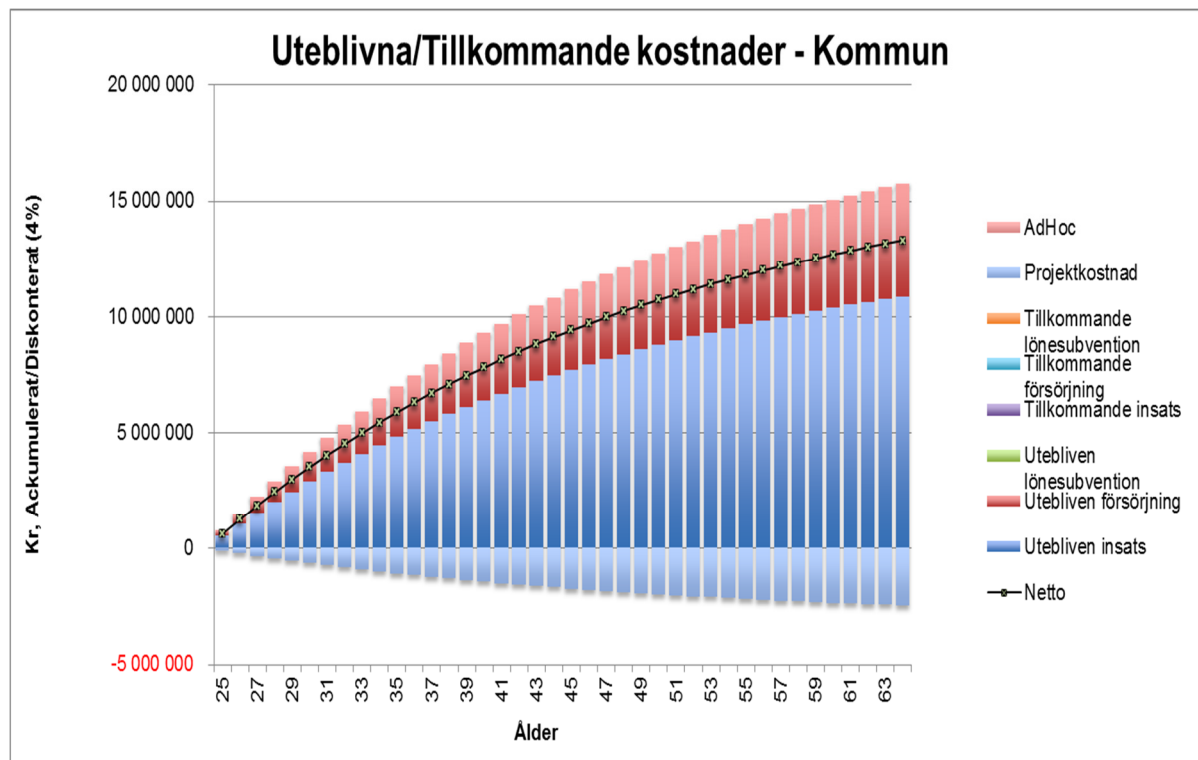
I diagrammet nedan ser vi nettoeffekten av att reducera utanförskapet för denne tänkta lärares elever med en tredjedel, om investeringskostnaden för detta uppgår till cirka 2,5 Mkr. Totalt sett uppgår samhällsvinsten under denna lärares yrkesliv till cirka 84 Mkr eller annorlunda uttryckt mer än 33 gånger pengarna mot vad den grundläggande investeringen innebär.

Diagram 11; Den samlade nettoeffekten av en extra duktig lärare som till en investeringskostnad av 10000 kronor per månad minskar utanförskapet i sin elevgrupp med en tredjedel

Vad som kanske är mer intressant är att se hur detta slår för kommunen som (direkt eller indirekt) är den aktör som i vårt exempel står för den samlande investeringskostnaden i form av högre lärarkostnader under en 40-årsperiod. I diagrammet nedan ser vi att investeringskostnaden på cirka 2,5 Mkr ger en långsiktig nettoavkastning för kommunen på cirka 13 Mkr eller drygt 5 gånger pengarna.

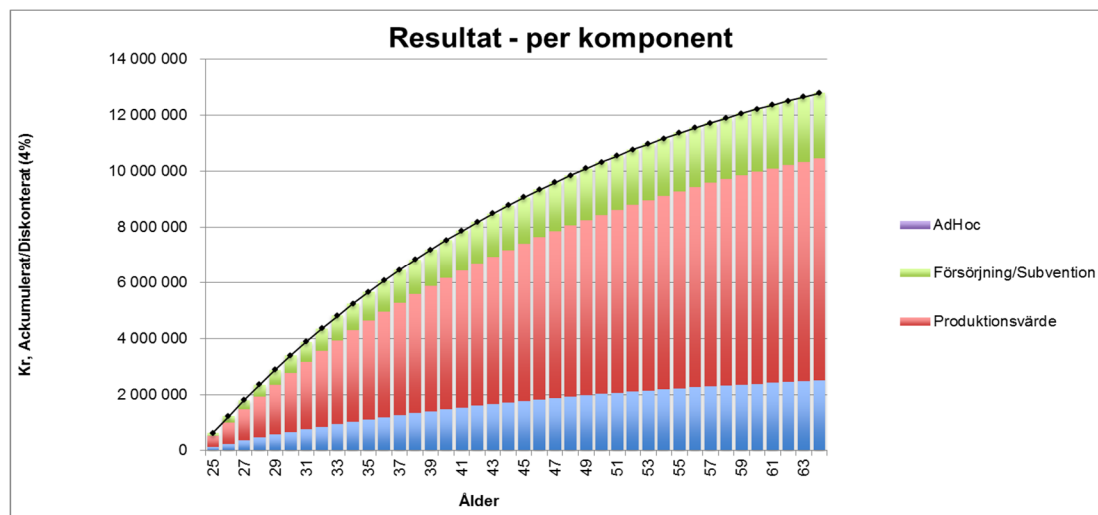
Diagram 12; Den samlade kommunala vinsten av en extra duktig lärare som till en investeringskostnad av 10 000 kronor per månad minskar utanförskapet i sin elevgrupp med en tredjedel

6.1.3 Nettoeffekten om man bara klarar en elev ut ur ett utanförskap

Nu kan man ju aldrig riktigt säkert veta om den tämligen omfattande investering som vi här diskuterar verkligen ger denna effekt. Vi kanske hänger oss åt glädjekalkyler. Därför kan det vara bra att ställa sig frågan; hur dålig avkastning kan en investering av detta slag ge och ändå vara rimligt lönsam. I diagrammet nedan har vi studerat vilka effekter som uppstår om det enda som händer till följd av denna investering är att man räddar en av de 17 potentiella (statistiska) utanförskapselever vi identifierat. Svaret på denna fråga hittar vi i diagrammet nedan. Vi ser då att samhällsnettot av detta uppgår till vinst på mellan 12 och 13 Mkr.

Diagram 13; Den samlade nettoeffekten av en extra duktig lärare som till en investeringskostnad av 10000 kronor per månad minskar utanförskapet i sin elevgrupp med en elev

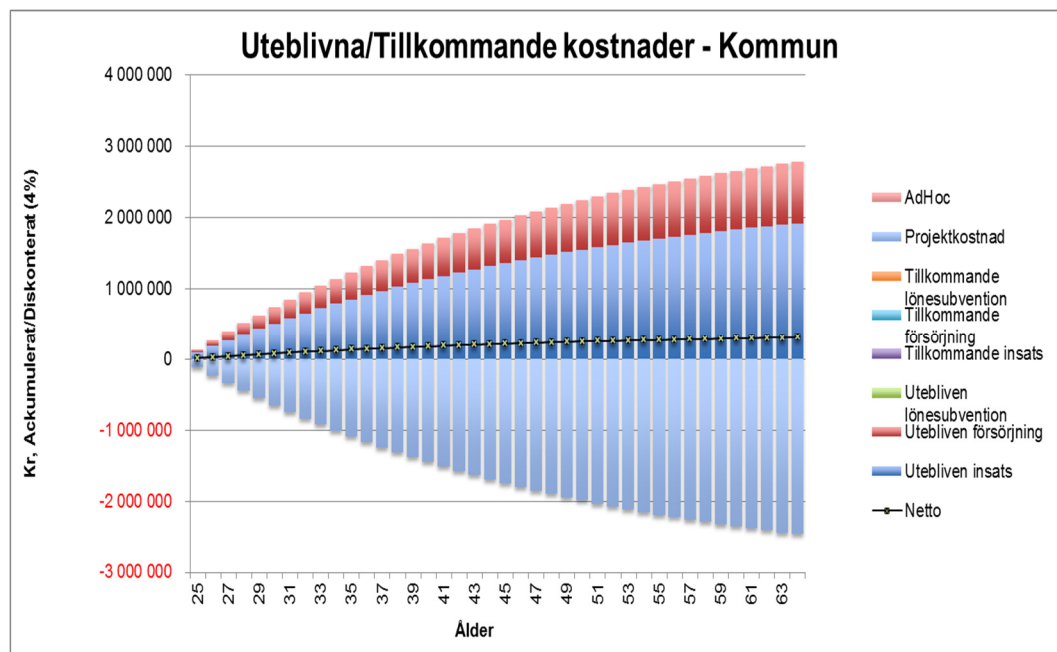
Motsvarande kalkyl finns nedan redovisad i tabellform.

Tabell 6; Den samlade nettoeffekten av en extra duktig lärare som till en investeringskostnad av 10 000 kronor per månad minskar utanförskapet i sin elevgrupp med en elev fördelat på olika aktörer och tidpunkter

Netto allt	25	28	32	36	44	54	64
Arbetsförmedling	12 029	45 409	84 225	117 405	170 012	216 320	247 603
Försäkringskassa	82 805	312 595	579 803	808 213	1 170 356	1 489 136	1 704 492
Kommun	14 998	56 620	105 019	146 390	211 984	269 724	308 731
Landsting	74 443	281 029	521 254	726 599	1 052 172	1 338 761	1 532 370
Rättsväsende	31 040	117 179	217 344	302 966	438 719	558 216	638 944
Övriga	19 479	73 536	136 394	190 126	275 317	350 308	400 969
Produktionsvärde	386 400	1 458 695	2 705 594	3 771 448	5 461 354	6 948 907	7 953 845
Summa	621 194	2 345 063	4 349 633	6 063 148	8 779 915	11 171 372	12 786 954

Än mer intressant kan det vara att se det kommunala ekonomiska utfallet av samma förlopp. I diagrammet nedan ser vi att trots det svaga resultatet passerar kommunen break even även då bara en enda elev till följd av denna satsning undviker utanförskap, även om nettot blir tämligen måttligt – cirka 300 000 kronor.

Diagram 14; Den samlade kommunala vinsten av en extra duktig lärare som till en investeringskostnad av 10000 kronor per månad minskar utanförskapet i sin elevgrupp med en elev

7. SLUTSATSER

7.1 Generella reflektioner

Utanförskapet i samhället är stort och växande. Många av de som i vuxenlivet hamnar i utanförskap har inlett denna resa tidigt i livet. Skolmisslyckanden har ofta föregått vuxenlivets utanförskap. Detta är oerhört dyrt och till mycket stora delar onödigt.

Det finns dock ingen naturlag som säger att detta måste ske. Att misslyckas i skolan är till del en följd av skolans och den enskilde lärarens härbärgeringsförmåga – förmågan att möta unga med skolproblem och förvandla denna utmaning till en tillgång. Att se dessa unga inte som problemelever utan som elever med någon form av särbegåvning – det som ibland benämns som skolans kompensatoriska uppdrag.

Att vi misslyckas i skolan beror inte nödvändigtvis på resursbrist. Tillgången på resurser i den svenska skolan är god. Det handlar kanske mer om hur vi använder oss av dessa resurser. Att satsa på att fler ska lyckas i skolan kan knappast ses som en samhällskostnad det borde rimligtvis ses som en social investering – en investering som i de flesta fall ger en utomordentligt hög avkastning.

7.2 De konkreta prislapparna för ett skolmisslyckande

Att misslyckas i skolan och senare i arbetslivet är inte ett entydigt begrepp – det handlar om ett brett panorama av olika möjligheter. Allt från att träda in i arbetslivet något år senare än övriga till ett totalt och livslångt utanförskap med mängder med följdkomplikaioner i form av ohälsa, missbruk och kanske kriminalitet. Det som kostar är de produktionsvärden som går förlorade, kostnader för försörjning och kostnader för olika typer av samhällsinsatser.

En ung människa som till följd av ett skolmisslyckande träder in i arbetslivet fem år senare än andra kommer att kosta samhället cirka 2,3 Mkr. Leder detta dessutom till en viss men måttlig psykisk ohälsa under denna period stiger samhällskostnaden till strax över 3 Mkr.

Om en ung människa till följd av att skolan inte lyckas fånga upp hens särbegåvning kommer ut i arbetslivet med sämre betyg och sämre karriärmjöligheter kan detta i ett livslångt perspektiv leda till samhällsförluster på upp emot 1,9 Mkr. Om detta leder till sådan frustration hos hen så att psykisk och somatisk ohälsa utveckla stiger samhällskostnaden till knappt 2,5 Mkr.

7.3 Lärarens centrala roll

Lärarens roll i det moderna kunskapssamhället är både viktig och svår. Kanske ställer vi för stora förhoppningar till och lägger för höga krav på läraren då det gäller att hantera samhällets alla mer eller mindre motstridiga krav utan att samtidigt ge förutsättningar för att lyckas.

Icke desto mindre är läraren kanske en av de viktigaste samhällsaktörer vi har – socialt, mänskligt och ekonomiskt. Läraren ska förvalta och omvandla den investering samhället gör i utbildning – en bra bit över 1 Mkr per ung människa – till ett kunskapskapital. Vid pratar om utbildning och utveckling av ett samlat humankapital på cirka 150 Mkr.

Idag är resultatet efter en genomsnittlig lärares skolkarriär att 17 elever hamnat i ett mer eller mindre livslångt utanförskap. Prislappen för detta uppgår till nästan 260 Mk. Om vi leker med tanken att detta skulle kunna gå att reducera med en tredjedel är den långsiktiga samhällsvinsten cirka 86 Mkr varav den kommunala vinsten uppgår till cirka 16 Mkr.

Det har diskuterats mycket hur man ska kunna stärka skolan och därmed förbättra skolresultaten. En del av detta har handlat om att investera mer i läraren och dennes förutsättningar att göra ett bra jobb. I sin mest enkla (och kanske populistiska) form handlar det om att höja lärarlönerna dramatiskt – en åtgärd som sannolikt ger effekter först på lång sikt genom att attrahera högkvalificerade människor till läraryrket. Vi har idag de lärare vi har. Men det finns andra åtgärder allt fränkompetensutveckling, mentorskap och tekniska hjälpmedel till att skapa möjligheter till forskning osv. Vi har undersökt vilka effekter som skulle kunna tänkas uppstå om man gjorde en social investering på 10 000 kronor per månad i form av ökade lärarkostnader (oavsett till vad de skulle användas) under en lärares hela yrkesliv – 40 år. Totalkostnaden för detta (diskonterat till nuvärde med 4%) uppgår till cirka 2,5 Mkr.

Om denna investering skulle leda till att man på det sätt som ovan diskuterats, reducerade utanförskapet bland denne genomsnittslärares elever med en tredjedel uppgår den långsiktiga samhällsvinsten till 84 Mkr eller 33 gånger den ursprungliga investeringskostnaden. För kommunens del skulle en sådan effekt leda till att man fick tillbaka 13 Mkr eller fem gånger pengarna.

Nu kan man ju aldrig veta vad en investering av detta slag leder till för effekter därför har vi i en känslighetsanalys tittat på vad som händer. Om den enda effekten av hela denna investering är att man fångar upp en av dessa 17 potentiella utanförskapsmänniskor under skoltiden. Samhällsvinsten av detta är cirka 12 Mkr och för kommunens del får man – med viss marginal - tillbaka hela investeringskostnaden på cirka 2,5 Mkr.

Slutsatsen är tämligen enkel och tydlig; att låta skeendet fortsätta i skolvärlden som idag är inte bara mänskligt utan även strikt ekonomiskt en utomordentlig dålig affär. Man kan också se att även utomordentlig stora investeringar som 10000 kronor per månad under en hel lärarkarriär endast behöver leda till mycket måttliga resultat för att betala sig och vid rimliga framgångsnivåer är det utomordentligt lönsamt. Förutsättningarna för detta är att man anlägger ett långsiktigt socialt investeringsperspektiv på frågan. Och uthålligt driver linjen att varje ung människa har rätt att lyckas i

skolan för att därefter ta sig in i arbetslivet, och att detta till stor del är eller i varje fall borde vara skolans uppdrag.

7.4 En social investering?

I grund och botten handlar detta om i vad mån vi ska se satsningar på skolan som en kostnad som ska hållas så låg som möjligt eller i vad mån detta ska ses som en social investering inför framtiden.

En investering som om vi lyckas leder till god avkastning och en stark samhällsekonomi. Och en investering som om vi misslyckas medden, leder till sociala påfrestningar och stora kostnader för samhället.

The bottom line är att även en tämligen ambitiös satsning på den enskilde läraren – här har vi räknat på nivån 10.000 kronor i månaden - oavsett om vi gör detta i form av support, handledning, möjligheter till kompetensutveckling eller högre löner är en mycket liten uppoffring om detta leder till att vi kan reducera utanförskapets omfattning bland det uppväxande släktet. Att ta risker och satsa idag för att vinna mänskligt och ekonomiskt i framtiden, eller spara idag med stora framtidarisker – det är så det avgörande valet ser ut.

REFERENSER & RAPPORTER SOM HAR SIN UTGÅNGSPUNKT I SOCIOEKONOMISK ANALYS

SEE & OFUS

2014-07-25

METODEN OCH UPPDRAGSGIVARE

Vi har genomfört olika former av det vi idag kallar socioekonomiska analyser och bokslut i mer än 30 år.

De olika konkreta beräkningsmodeller vi använder oss av bygger på erfarenheter och data vi utvecklat i ett flertal uppdrag, några av dem redovisade nedan. För den som på ett enkelt vis vill ta del av detta rekommenderas ”Handbok till förenklad socioekonomisk analysmodell”, Idéer för livet, 2010. En mer utförlig beskrivning finns i rapporten ”Handbok i socioekonomiska bokslut”, NUTEK, 2008 samt ”Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag”.

Vi har haft ett flertal olika uppdragsgivare kring uppdrag med socioekonomiska analyser. Här följer några exempel indelade i tre olika grupper.

Statliga uppdragsgivare har varit; socialdepartementet, kriminalvårdsstyrelsen, folkhälsoinstitutet, socialstyrelsen, konsumentverket, Ungdomsstyrelsen, Tillväxtverket, Hjälpmedelsinstitutet.

Vi har haft ett 40-tal olika **kommunala uppdragsgivare** såsom Härryda, Ale, Vänersborg, Helsingborg, Malmö, Karlstad, Linköping, Norrköping, Umeå, Nacka, Södertälje

Vi har också haft ett antal **organisationer och sociala företag** som uppdragsgivare bl.a. Sveriges Kommuner och landsting, Attention, Basta, Prima, Telge Hovsjö, Fryshuset, TullKust, ett antal samordningsförbund och regionförbund, Idéer för Livet/Skandia, Europeiska Socialfonden.

I mer än 30 år har vi genomfört olika former av det vi idag kallar socioekonomiska analyser och bokslut. De olika konkreta beräkningsmodeller vi använder bygger på erfarenheter och data vi utvecklat i ett flertal uppdrag, några av dem redovisade nedan. För den som på ett enkelt vis vill ta del av dessa rekommenderas ”Handbok till förenklad socioekonomisk analysmodell”, Idéer för livet, 2010. En mer utförlig beskrivning finns i rapporten ”Handbok i socioekonomiska bokslut”, NUTEK, 2008 samt ”Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag”.

RAPPORTER

Nedan anges några av de studier vi genomfört som har beröring med detta arbetsområde. De flesta av dem finns tillgängliga på våra hemsidor www.ofus.nu, www.seeab.se samt www.socioekonomi.se och går utmärkt att ladda ner. Några av dem finns dessutom tillgängliga på engelska.

Lundmark & Nilsson, Utvärdering av ADHD-projektet på Norrtäljeanstalten, OFUS & Kriminalvården, 2010

Lundmark & Nilsson, En skillnad som gör en skillnad – en metodutvärdering och socioekonomisk analys av Mission Possible, OFUS & Fryshuset, 2011

Lundmark & Nilsson, Skuldsättning ur ett socioekonomiskt perspektiv – OFUS & Konsumentverket, 2011

Lundmark & Nilsson, Vänd dem inte ryggen – socioekonomisk analys av destruktiva subkulturer, OFUS & Fryshuset, 2012

Lundmark & Nilsson, Telge Hovsjö & Manpower Telge Jobstart – en socioekonomisk analys av två annorlunda grepp kring långtidsarbetslösheten, OFUS & Telge, 2012

Lundmark & Nilsson, Det omöjliga tar bara något längre tid – Hovsjösatsningen ur ett process- och socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Telge, 2012

Lundmark & Nilsson, Att gå bredvid, utvärdering av Tierpsmodellen ur ett samverkansperspektiv och ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Tierps Kommun, 2012

Lundmark & Nilsson, Att bygga relationer med respekt, utvärdering av Stigmodellen för rehabilitering ur ett samverkansperspektiv och ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Heby Kommun, 2013

Lundmark & Nilsson, Att inkludera, utvärdering av United Actionmodellen för rehabilitering ur ett samverkansperspektiv och ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Heby Kommun, 2013

Lundmark & Nilsson, ADHD ur ett socioekonomiskt perspektiv, Socialmedicinsk tidskrift, 2013

Lundmark & Nilsson, Ensam är inte stark – om att lyckas i ett samverkansarbete, 2013, OFUS & Samordningsförbundet i Uppsala

Lundmark & Nilsson, Tretton teser och några utmaningar om utanförskap, OFUS & K2/Södertälje Kommun 2014

Lundmark & Nilsson, Handlaren mitt i byn – en socioekonomisk analys av satsningen på långtidsarbetslösa vid ICA Maxi i Geneta Södertälje, OFUS & ICA, 2014

Lundmark & Nilsson, Vi kan bättre än så – värdet av en god lärare ur ett socialt investeringsperspektiv, OFUS, 2014

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 1997, Sara Söderberg, en studie om samverkan och samhällsekonomi kring personer med ryggont.

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 2000, Eva-Britt Larsson – en person med psykosociala arbetshinder.

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 2008, 1+1=3, en analys av samverkan och socioekonomiska effekter av rehab projektet ITOK, SEE, KVS & SLL

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, 2012, Intoleransens pris – en socioekonomisk analys av Vit Maktrörelsen i Kungälv och toleransmodellen, OFUS, Teskedsorden, Expo & Kungälvs Kommun

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, Underytan – Telgekoncernen, ett socioekonomiskt bokslut, OFUS & Telge, 2013

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, Teknikstöd i skolan – en socioekonomisk analys av skolmisslyckanden och arbetsmarknaden, OFUS & Hjälpmedelsinstitutet, 2013

Lundmark, Nilsson & Wadeskog,, Att göra det osynliga synligt – ett socioekonomiskt bokslut för Fryshusets verksamhet 2013, OFUS, SEE, Krut & Fryshuset, 2014

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, Vägar till arbete – en socioekonomisk analys av unga, skolmisslyckanden och arbetsmarknaden, OFUS & Hjälpmedelsinstitutet, 2014

Nilsson, 1987, 20 maj 2007, en framtidsstudie av Södertälje Kommun, SEE & Södertälje Kommun

Nilsson, OFUS, 2000, Svempa Johansson, missbrukare eller företagare, en analys av de samhällsekonomiska konsekvenserna av arbetskooperativet Basta.

Nilsson, 2008, Den osynliga lönsamheten - Tullens beslag av heroin och amfetamin ur ett socioekonomiskt perspektiv, SEE.

Nilsson, 2008, Samverkan i Sörmland – en analys av Sörmlands Samordningsförbund - RAR, OFUS & RAR

Nilsson, 2009, Socioekonomisk investeringskalkyl kring ett projekt med en vidgad arbetsmarknad i Jönköpings Län, OFUS & Regionförbundet i Jönköpings Län

Nilsson, 2010, De unga, utanförskapet och arbetsmarknaden, OFUS & Ungdomsstyrelsen

Nilsson, 2010, Helhetssyn och långsiktighet – en socioekonomisk analys av de folkhälsopolitiska målen, OFUS & Folkhälsoinstitutet

Nilsson, 2011, Helhetssyn & långsiktighet – strategier baserade på socioekonomiskt tänkande, SEE & Idéer för Livet/Skandia

Nilsson, 2011, Är du lönsam lille vän, En socioekonomisk analys av unga, skolmisslyckanden och arbetsmarknaden, SEE

Nilsson, 2012, Den ojämnliska välfärden i Malmö ur ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Malmökommissionen

Nilsson, 2012, Sociala investeringar – från prat till verkstad, OFUS & Idéer för livet

Nilsson, 2012, Och dessa våra minsta – en socioekonomisk analys av Horisont, OFUS & Karlstad Kommun

Nilsson, 2012, Gatumatematik, om unga män på glid och utanförskapets pris i Nacka, OFUS & Nacka Kommun

Nilsson, 2014, Sociala investeringar – en metod att uppfylla kommunallagens krav på god ekonomisk hushållning, OFUS, SEE & Socialmedicinsk tidskrift

Nilsson, Svedin & Wadeskog, Ekonomisk effekter i olika former av missbruksbehandling, Stockholms Stad, FoU-byrån & SEE, 1986.

Nilsson & Wadeskog, 1980, SEE & Statens Ungdomsråd, Det blir för dyrt – en studie av missbrukets samhällsekonomiska kostnader.

Nilsson & Wadeskog, 1996, SEE & Nacka kommun, Vårdkedjor, samverkan och ekonomi – fallet stroke och äldre personer.

Nilsson & Wadeskog, 1998, SEE & Södertälje kommun, Vårdkedjor, psykiatrireformen och ekonomin – fallet Södertälje.

Nilsson & Wadeskog, 1999, Socialstyrelsen & SEE, Rutger Engström- missbrukare eller psykiskt sjuk.

Nilsson & Wadeskog, 2003, SEE & Landstinget i Dalarna, Carina Persson, en studie av fetmans samhällsekonomiska konsekvenser.

Nilsson & Wadeskog, 2004, Ett socialt investeringsperspektiv, SEE & Socialstyrelsen.

Nilsson & Wadeskog, 2005, Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag, SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2006, Det lönar sig – ekonomisk utvärdering av personligt ombud för psykiskt funktionshindrade, Socialstyrelsen & SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2006, Bättre träffbild ger högre effektivitet, ekonomisk utvärdering av PO-reformen i Västmanland, Länsstyrelsen i Västmanland & OFUS.

Nilsson & Wadeskog, 2006, Det sociala företaget och samhället – socioekonomiska bokslut för Basta och VägenUt!, NUTEK & SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2007, Billigare och bättre – socioekonomiska bokslut för de sociala arbetskooperativen KOS & Briggen, SEE & Europeiska socialfonden.

Nilsson & Wadeskog, 2007, Skraddarsydd rehabilitering – en lönsam historia. Utvärdering av rehab projektet Gemet i Karlstad, SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av rehab projektet Livlinan i Österåker, SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av Metadonprogrammet i Stockholm, SEE & MOB.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av Subutexbehandling i kombination med psykoterapi i Stockholm, SEE & MOB.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Det är bättre att stämma i bäcken än i ån lönsamheten – att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga, SEE & Idéer för livet/Skandia.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Handbok i socioekonomiska bokslut, SEE & NUTEK.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Den osynliga och diffusa rehabiliteringspotentialen - översiktliga socioekonomiska kalkyler kring effekterna av framgångsrik rehabilitering inom ramen för samordningsförbund, SEE & Statskontoret

Nilsson & Wadeskog, 2008, Summan av att ge människor en andra chans – en socioekonomisk analys av Lugna Gatans verksamhet, SEE & Fryshuset

Nilsson & Wadeskog, Focus on the individual, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2009

Nilsson & Wadeskog, 2009, Utvärdering av skolverkets samverkansprojekt, SEE & Skolverket

Nilsson & Wadeskog, De deprimerade unga flickorna – ett socioekonomiskt perspektiv, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2010

Nilsson & Wadeskog, Handbok till en förenklad socioekonomisk analysmodell, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2010

Nilsson & Wadeskog, Gatuvåldets ekonomi, del 1 – individer och förlopp, SEE & Hjärnkraft, 2011

Nilsson & Wadeskog, Simuleringsmodell kring barns och ungas utanförskap samt dess effekter i vuxenlivet, SEE & SKL, 2011

Nilsson & Wadeskog, Utanförskapets ekonomiska sociotoper – socioekonomisk analys på stadsdelsnivå, SEE, 2012

Nilsson & Wadeskog, Gatuvåldets ekonomi, del 2 – effekter på kommun och samhälle - fallet Södertälje, SEE & Hjärnkraft, 2012

Nilsson & Wadeskog, Tillitens värde – den sociala sårbarheten i Dalarna ur ett socioekonomiskt perspektiv, SEE & Länsstyrelsen i Dalarna, 2013

Nilsson & Wadeskog, Ensam är inte stark – en miljonprogramssatsning i Lindängen och det sociala kapitalet, SEE & Malmö Stad, 2013